

Hermann Koepke

Devītais dzīves gads

Tā nozīme bērna attīstībā

Izdevusi Garazinātnes Brīvās augstskolas
Pedagoģiskā sekcija, Gēteanums

Philosophisch-Anthroposophischer Verlag
Goetheanum Dornach / Šveice

1. izdevums 1983, 2. izdevums 1985, 3. izdevums 1989
ISBN 3-7235-0342-X

Saturs

Jaunajam izdevumam.....	4
Jörgena Šmita priekšvārds.....	4
Ievads.....	5
BĒRNS DEVIŅU GADU VECUMĀ	
Saruna ar Pētera vecākiem	6
<i>Skolotāja mājas apmeklējums pie kāda deviņgadīga zēna vecākiem - Skolotāja un vecāku sadarbība - Pasakas, lietišķās mācības, reliģija - Jāzeps un Robinsons Krūzo - Mācību saistīšana ar ikdienas dzīvi - No kurienes rodas strāva - Atgriešanās pie dabas - Tehnikas traucējošā ietekme devītajā gadā - Bērna pārrunāšana kā palīdzība audzināšanā</i>	
Saruna ar Monikas vecākiem	11
<i>Skolotāja mājas apmeklējums pie kādas deviņgadīgas meitenes vecākiem - Savāda izturēšanās kā dzīves pārejas izpausme - Nojausma par nāvi un mirstību - Īzaka upurēšana - Sāra un velns - Asinsradniecība un brīva mīlestība uz tuvāko - Individualitātes uztveršana</i>	
Mīlie vecāki!	15
<i>Deviņu-gadu-pārejas attēlojums kādā vecāku sapulcē - Atdarināšanas spēks un tā izsīkšana - Šķiršanās no apkārtnes, Es pamošanās - Vientulības krīze - Ķermeniskas kaites - Audzinātāju uzdevums - Palīdzība ar mācību vielu - Kā bērns var tikt vadīts uz Es-pārdzīvošanu - Deviņu un divpadsmit gadu pāreja Paradīzes lugā - Zagšana - Pedagoģiska saruna - Dvēselisku problēmu atrisināšana ar autoritatīvu vadīšanu - Izstumšana un sods - Devītā gada nozīme vēlākajai dzīvei</i>	
Devītais gads biogrāfijā	20
<i>Heinrihs Šlīmans, pētnieks - Hanss Karossa, dzejnieks un ārsts - Oskars Kokoška, gleznotājs - Bruno Valters, diriģents - Dante Aligjēri, dzejnieks - Rūdolfs Šteiners, antropozofijas dibinātājs - Heincs Millers, pedagogs</i>	
CILVĒKMĀCĪBAS ASPEKTI DEVĪTAJAM DZĪVES GADAM	
Otrā septiņgade	26
<i>Otrās septiņgades trīsdalījums - Zobu briedums, elpošanas briedums, zemes briedums - Iedarbības no augšas un apakšas - Devītais gads kā divu pretēju plūsmu caurplūšana</i>	
Septiņgadīga un divpadsmitgadīga bērna pretstatījums	28
Locekļu daļā	
<i>Locekļu garums attiecībā pret vecumu - Simpātija un antipātija - Apzināšanās un veidošana</i>	
Galvas daļā	
<i>Lielgalvainība un mazgalvainība - Gulošs galvas gars un nomodā esošs galvas gars - Imagināciju un priekšstatu apvēršanās</i>	

Rumpja daļā <i>Sēdaugums un stāvaugums - Dominējoša elpošana mazajam, dominējošs pulss lielākajam</i> Kopsavilkums <i>Pirmklasnieku un sestklasnieku pretstatījums</i>	
Bērns devītā gada pagrieziena punktā	32
"Pārvākšanās uz savu māju" <i>Apvēršanās galvas un locekļu jomā - Izmaiņas ritmiskajā sistēmā - Spēku iedarbības no augšas un apakšas - Kāpjošā pulsa līkne un krītošā elpošanas līkne - Pārvākšanās plāna shēma - Deviņu-gadu-pāreja krustcelēs - Domāšanas, jušanas un gribas atbrīvošana ar Es - Ietekme uz vēlāko dzīvi</i> Kā palīdz mācību plāns <i>Mājas celšana - Zemnieka dzīve - Valodas mācība - Mūzika - Apvērsuma konsekvences mācību procesam</i> Traucējumi domāšanā, jušanā un gribā <i>Spiediens galvā, vēdera sāpes, sirdsklauves un problēmas elpošanā - Šo trīs sistēmu saindēšana ar intelektu, salīdzinājums ar pasaku "Sniegbaltīte"</i>	
Es inkarnēšanās	35
<i>Trīs palīdzoši impulsi: dievišķā izcelsme, dzīvojošais nāvē, māksla</i>	
Skolas ārsta viedoklis (<i>Dr. med. Walter Holtzapfel</i>)	36
<i>Dzīvības norišu izmaiņas 9-jā dzīves gadā - Skolas slimība jeb "periodiskais sindroms" - Nopietnākas saslimšanas - Skolas slimības cēloņi un ārstēšana</i>	
PIELIKUMS	
Stiprais kociņš	40
<i>Stāsts bērnam pirms deviņu-gadu-pārejas</i>	
Puse Mēness mezgla	41
<i>Pavērsiens devītajā gadā kā apvērstās Mēness orbītas atspoguļojums</i>	
Apvērsums zobu maiņā	42
<i>Zobu veidošanās un formu zīmēšanas kopskats</i>	
Piezīmes un literatūra	44

Jaunajam izdevumam

Es pateicos par šīs grāmatiņas, kam tik drīz atkal ir kļuvis nepieciešams jauns izdevums, izplatīšanu visiem tiem, kas ir pievērsuši tai vecāku uzmanību un līdz ar to ir palīdzējuši daudziem bērniem šajā krīzēm bagātajā dzīves vecumā.

Jaunajā izdevumā ir pārstrādāta un paplašināta nodaļa "Mīlie vecāki!". Pateicoties sadarbībai ar Dr. med. Walter Holtzapfel varēja tikt pievienota nodaļa "Skolas ārsta viedoklis". No savas ilggadīgās pieredzes viņš dod svarīgus ierosinājumus, kas atbild uz daudzu vecāku vēlmēm.

1985. gada Lieldienas

Hermann Koepke

Priekšvārds

Apmēram starp devīto un desmito dzīves gadu katra cilvēka dzīvē ir kāds svarīgs pavērsiena punkts. Vienam vairāk apzināti, citam vairāk neapzināti šī pavērsiena laikā norisinās pārmaiņas, kas var noteikt visu tālāko likteni. Kaut gan Rūdolfs Šteiners valdorfpedagoģijas pamatdarbos ir vērsis īpašu uzmanību uz šo dzīves momentu, tomēr par devītā dzīves gada tēmu publikāciju ir diezgan maz.

Hermanns Koepke ir atklājis šajā dzīves pakāpē apvērsumu trīsdaļīgajā cilvēkā, ar kuru 'Es' iekļaujas miesiskajā organizācijā.

Šajā darbā, ko it īpaši gribētos ielikt daudzu vecāku rokās, ir ieplūdusi pusotra gadu desmita prakse Rūdolfa-Šteinera skolā, kā arī daudzu seminārstundu pieredze. Tā sākas ar sarunām starp vecākiem un skolotāju. Ar konkrētu audzināšanas piemēru palīdzību tiek parādīts, kā bērnam devītā gada īpašajā situācijā var palīdzēt uzņemt sevī savu Es šajā krīžu apdraudētajā dzīves pavērsiena laikā tā, lai uz šī pamata būtu iespējama tālākā attīstība brīvībai.

Jörgen Smit

Ievads

Es tikko biju izkāris pie sienas savu pirmklasnieku lielās, krāsainās bildes, kad klases telpā ienāca Gerda Langena, kāda vecāka kolēģe. Viņa palika stāvam pie bildēm un priecājās. Tad viņa pavērsās pret mani. "Jums nevajag nobīties, ja jūsu bērni kādu dienu pazaudēs šos bagātos fantāzijas spēkus. Šie spēki atkal atgriežas, tikai pārveidotā veidā." Šis un sekojošie izteikumi, kurus es - kaut arī ne burtiski, bet pēc satura - precīzi atceros, deva pirmo pamudinājumu šim rakstam.

Kā pieredzējusi pedagoģe viņa precīzi zināja par bērniības spēku pazušānu. Kādas hospitācijas laikā, apgūstot valsts skolotājas izglītību, viņa pati bija pārdzīvojusi, ka "mazie" nāk uz skolu saulaini un priecīgi, un "lielie" bāli un gurdeni, izskatoties gandrīz slimi. Kad viņa saprata, ka bērni savus labākos spēkus ir pazaudējuši skolā, tad radās jautājums, vai viņai vispār kļūt par skolotāju. "Apkrāvusies ar šīs problēmas nastu, es aizgāju uz kādu Rūdolfā Šteinera lekciju," viņa stāstīja. "Notika kaut kas pavisam negaidīts. Man likās, ka Rūdolfā Šteiners novirzās no savas lekcijas tēmas un saka kaut ko, kas bija saistīts ar manu personisko problēmu. Viņš runāja par upi, kura izsīkst, bet atkal parādās kādā citā vietā un plūst tālāk. Ar šo dabas parādību viņš salīdzināja cilvēka dvēselisko attīstību. Cilvēka iekšienē spēki var pazust, bet vēlāk, pārveidotā formā, tie var atkal parādīties."

Šī lekcija esot nesusi lielu atvieglojumu. Viņa sekoja Rūdolfā Šteinera norādījumam un piedzīvoja, ka caur valdorfpedagoģiju bagātie fantāzijas spēki pārmainītā veidā patiešām atkal atgriežas.

"Apmēram starp devīto un desmito dzīves gadu bērns iziet īpatnēju attīstību," viņa turpināja. "Devītais gads arī ir starp zobu maiņu un dzimumbriedumu. Šīs abas arī ķermeniski izceļošās attīstības stadijas ir labi zināmas. Bet devītais gads - Rūdolfā Šteiners vienmēr runāja par 'dzīves pāreju'¹ - ir kaut kas, kas pirmām kārtām norisinās dvēseliski-garīgajā; bet tas nenozīmē, ka tādēļ tas būtu mazāk nozīmīgi, tieši pretēji, runa ir par vissvarīgāko dzīves punktu. Tur kaut kas izsīkst un kaut kas parādās no jauna."

Godājamā skolotāja, no kuras es saņēmu tik svarīgus padomus, nomira 1973. gadā 70 gadu vecumā. Viņas labo garu es izjutu kā vadošu zvaigzni šajā darbā, no kura daudzas ierosmes, cerams, gūs arī citi skolotāji un vecāki. Šis raksts lai lielā pateicībā ir veltīts Gerdai Langenai.

Dornaha, Mihaeli 1982

BĒRNS DEVIŅU GADU VECUMĀ

Saruna ar Pētera vecākiem

Kopš bija sākusies trešā klase, arvien vairāk vecāku vēlējās, lai klases skolotājs viņus apmeklētu mājās. Viņi gribēja zināt, kas īsti notiek ar bērnu.

Skolotājs devās savā pirmajā apmeklējumā. Pa ceļam viņš vēlreiz atsauc atmiņā, kā no rīta apsveicinoties bija sastapis Pēteri.

Tas bija liels puika ar zilām acīm un blondiem matiem, un pāris vasarraibumiem uz deguna. Arī šorīt viņš dedzīgi bija devies pretī skolotājam, kā to parasti arī darīja. Skolotājs vēl redzēja kā acu priekšā, kā zēns ienāca klases telpā un nāca pretī. Pie katra soļa viņš "meta" kājas, it kā tajās būtu ļoti smagi vai pārāk lieli apavi, bet tas nemaz tā nebija. Gaita rādīja, ka viņš nevar tā īsti sasaistīties ar zemi. Viņa sveiciens bija spontāns, pēdējā laikā viņš pat "kratīja" skolotājam roku, bet skatiens pie tam tā viegli slīdēja sāņus. Tikai pēc tam, kad skolotājs dažus mirkļus bija mierīgi paturējis zēna roku, viņš paskatījās acīs. Bet tad tūdaļ pievērsās saviem biedriem un uzsāka skaļu un dzīvu sarunu ar tiem. Viņa biedri, kas kā visi bērni bez žēlastības atrada vājības, bija devuši viņam iesauku "grimašu taisītājs", jo dažreiz viņam nekontrolēti noraustījās seja, un "labākszinātājs", jo viņš daudz kritizēja un reizēm skaļi izteicās pat stundas vidū. Tomēr Pēteris tika cienīts, jo bija taisnīgs un jautrs biedrs.

Zēns - viņš bija vecākais no vēl diviem brāļiem un vienu māsu - vakariņu laikā drīkstēja sēdēt pie apaļā galda blakus skolotājam. Par to viņš bija ārkārtīgi lepns, bet neteica nevienu vārdu. Pēc ēšanas bērni aiznesa traukus uz virtuvi, pateica "ar labu nakti" un pēc tēva mājienu pazuda. Kamēr māte vēl noslaucīja galdu, tēvs uzdeva jautājumu, kāpēc viņa dēls pēkšņi ir kļuvis tik kritisks.

"Es varētu mēģināt to izskaidrot," teica skolotājs. "Kritika, ko rāda jūsu dēls, ir saistīta ar viņa vecumu. Tas ļoti bieži parādās deviņu gadu vecumā. Vēl pirms neilga laika jūsu dēls bija atdarināšanas vecumā, tas ir, darīja to, kas notika viņam apkārt. Šajā bērnišķīgajā, vairāk sapņojošajā stāvoklī viņš bija kā saausts ar savu apkārtni. Bet tagad tas ir izmainījies. Līdz ar devīto dzīves gadu, tādu kā sliekšni viņa dzīvē, bērns pamostas, viņš pirmo reizi apkārtējo ierauga apzinātākā veidā nekā agrāk. Bet arī viņā iekšējā pasaule nonāk pie jaunas Es-izjūtas, kas ir daudz dziļāka nekā jebkad iepriekš.² Viņš ārpusaulei pievērsas vērojoši. Kādā rīcībā viņš skaidrāk nekā iepriekš saskata domu gājienu. Viņš tagad pamana daudz ko, kas agrāk ir palicis nepamanīts.

Šī pamošanās var būt kluss izbrīns, bet var arī novest pie kritikas. Bērns tagad apzinātāk uztver arī to, kas viņam šķiet bezjēdzīgs. Ka viņa kritika vēl ļoti bieži ir neadekvāta, tā ir cita lieta. Spējas sasaistīt novēroto kopsakarībā no šī brīža vēl ir tikai jāiemanto, tās pirmām kārtām vēl nav caur pieredzi nobriedušas. Ja, piemēram, tēvs ir paturējis kājās ielas apavus, kamēr bērni drīkst ienākt mājā tikai ar mājas apaviem, tad tas tiek sajūts kā "netaisnība". Kas būtu varējis tēvu uz to pamudināt - vai viņš patiešām ir to piemirsis, vai arī viņam tūdaļ vēl ir jādodas ārā kaut ko sagādāt un tāpēc, jo ir sauss laiks, nav pārgērbis apavus - to bērns, kā likums, pilnīgi izlaiž no uzmanības loka."

"Jūs ar to gribat teikt," tēvs pārtrauca, "ka mūsu Pētera kritizētāre ir tikai vecuma noteikta parādība?"

"Zināmā mērā - jā. Tagad pieaugušie vairs nestāv neaizskarami pāri bērnam., Pamatā ņemot, bērnam ir radies kluss jautājums: no kurienes pieaugušie visu zina? Un šajā, vairāk neapzinātajā esošajā jautājumā, iejaucas arī nedaudz šaubu: vai viņi patiešām zina visu? Puikas savas šaubas vai kritiku izrunā biežāk nekā meitenes, kas ir vairāk atturīgas un ieraujas sevī."

Skolotājs apklusa. Viņš uzdeva sev jautājumu, vai Pētera īpaši izteiktā kāre kritizēt ir izskaidrojama tikai ar to. Bieži šī deviņu-gadu-pāreja pacēla virspusē kaut ko, kas pastāvēja kā vienpusība vai vājība bērna apkārtnē. Vai arī te varētu tā būt? Skolotājs bija pamanījis tēva spontāno un noteicošo izturēšanos vakariņu laikā. Viņa dzīves uzskati bija toni noteicošie ģimenē. Ko viņš teica, to bērni tūdaļ izpildīja. Neredzami, bet kā visur esoši un darbīgi, valdīja

tēva norādošā pirksta žests. Un šie norādījumi te vienmēr attiecās uz kaut ko ārēju. Jebkurām iekšējām darišanām jau no paša sākuma šķita piespriesta klusēšana. Tas bija saprotami pēc ģimenes dzīves situācijas, jo sešas izsalkušas mutes noteica, ka to apgādāšana katru dienu bija interešu centrā piespiedu kārtā. Ne tēvam, ne arī mātei neatlika laika kādai grāmatai, mūzika nāca no radioaparāta. Tas skolotājam pēkšņi kļuva skaidrs, un līdz ar to viņš bija problēmas priekšā: vai viņš drīkstēja pievērst tēva uzmanību šai kopsakarībai? Norādīt, ka bērnos bieži atspoguļojas apkārtējo pieaugušo īpatnības? Viņš nekādā gadījumā negribēja, lai teiktais tiktu uztverts kā pārmetums. Runa taču bija par pašizziņas jautājumu. Bet tēvs noraidīja jau katru kritisku sava dēla izteikumu; kā viņš reaģētu, ja uz kaut ko tādu norādītu kāds no malas? Skolotājs saprata, ka, pamatā ņemot, viņš ir atkarīgs no tēva līdzdarbības, bet šajā mirklī neatrada drosmi un pareizos vārdus. Viņam izskrēja cauri domas: un kā ir ar tavu paša pašizziņu? Kā tu reaģētu, ja tev kaut kas tāds tiktu pateikts? Bet vai viņš varēja ar tīru sirdsapziņu vienkārši klusēt? Vai viņš nebija atbildīgs bērna priekšā būt atklātam? Vai tad vecāki negaida atbildi uz savu jautājumu? Vai viņa klusēšana nav gļēvulība? Viņš tikko bija saņēmis un gribēja kaut ko teikt, kad tēvs viņu apsteidza.

"Ziniet," viņš smaidīdams teica, "varbūt daļēji manam dēlam šī labākzināšana pat ir no manis. Es savā profesijā esmu spiests uzraudzīt citu cilvēku darbu un, dabiski, ka tad dažreiz nākas norādīt. Tas taču varētu būt atsaucies uz viņu? Jums tā nešķiet?"

Viss atrisinājās jautrībā. Skolotājs paņēma no mātes, kas tieši nāca no virtuves, tējas tases, ko viņa ienesa kopā ar tējkanu. Tika ielieta tēja. Tikmēr skolotājs turpināja domāt par zēnu.

Tieksme kritizēt, bet tad arī asaras, kas, par spīti viņa vecumam, vēl vienmēr tik ātri varēja saskriet acīs - vai abi šie fakti nenorādīja uz to, ka bērns nespēj atkāpties savos dziļākajos, iekšējos pārdzīvojumos? Problēma bija dvēseliskās dzīves kopšanā. Skolotājs saprata, ka pie šī jautājuma ir jāķeras tieši.

"Vai jūs īstenībā esat Pēterim stāstījuši kādus stāstus?" viņš tūdaļ jautāja mātei, kas tagad arī bija apsēdusies pie galda.

"Tieši to es mēģināju," sieviete dzīvi atsaucās, "bet man nekas neizdevās, kaut gan es biju izmeklējusi visskaistākās pasakas. Pēteris man strupi paskaidroja: es negribu nekādas pasakas. Man labāk patīk patiesi notikumi! Arī tas, ka nākamajā dienā pie galda viņš izteica piezīmi: 'Tas galds nemaz nav no koka. Tas taču ir tikai finierēts!', rāda, ka viņš gribētu pilnīgi dzīvot realitātē. Viņu vairs neaizrauj stāsti." - Skolotājs domās pārmeta sev, ka pārāk ilgi ir atstājis šo ģimeni bez uzmanības, jo viņa padoms stāstīt zēnam pasakas bija izteikts nu jau vairāk kā pirms diviem gadiem. Kopš tā laika zēnā bija šis tas mainījies.

"Pasakas tagad vairs nav tas pareizākais," viņš apstiprināja. "Tagad jūsu dēls jau ir pārkāpis devītā gada sliekšni, un tad pasaku stāstīšana būtu mēģinājums mākslīgi atturēt viņa attīstību. Pasaku vecumā bērni dzīvo tādā kā paradīzes vienotībā ar pasauli, kurā visas lietas runā viena ar otru un saprotas, bet pēc pārejas deviņu gadu vecumā bērns pasauli vairs neizjūt no iekšienes, viņš vairs nedzird, kā sačukstas lietas un kā viss atklājas no iekšienes. Tagad viņš redz pasauli no ārienes tās mīklainajā klusēšanā. Bērnā mostas jautājumi. Viņš grib iepazīt pasauli."

"Tātad mums tagad vairs nevajag viņam neko stāstīt?" māte gribēja zināt.

"Stāstīt vajag, bet vairs ne pasakas. Kas tagad interesē jūsu dēlu, tās ir kopsakarības dzīvē. Viņu interesēs, piemēram, kas notiek zemnieku saimniecībā, stāsti par kalniem un mežiem un kas tiek darīts dažādās darbnīcās."

"Bet tas taču viņu tieši pievērstu ār pasaulei. Bet jūs, kad pēdējo reizi mūs apmeklējāt, teicāt, ka zēnam daudz ir jādzīvo savā fantāzijā, man šķiet, ka jūs arī lietojāt vārdu 'iekšējā pasaule', tagad iebilda tēvs, kas visu laiku bija tikai klausījies.

"Pasaku jēga ir sagatavot bērnu pasaulei kā tādā pamošanās sapnī. Tās palīdz viņam saskatīt pasauli būtībā, kas ir labs un kas ļauns, kas lietojams, kas aplams. Bet tagad jūsu dēls ir pavisam citā situācijā. Viņš ēd savu maizes riku, un pēkšņi gribētu zināt visu par maizes cepšanu, graudu malšanu un novākšanu, un tā tālāk."

"Ko īstenībā vajadzētu darīt, ja bērni pamet apgrauztas garozas vai pat aizmet maizi? Man tas šķiet briesmīgi. Bet ko jūs tad darītu?" māte ātri iespraucās pa vidu ar jautājumu.

"Ja mēs ar bērnu izcepam maizi, vai varbūt pat ar mazām rokas dzirnaviņām samaļam graudus un tad ejam gar kādu labības lauku, kur briest graudi, tad varam ar viņu runāt par to, ka tāds mazs graudiņš jau ir kā maza maizīte, ko ir izcepusi saule. Ka cepšana, kad mēs tajā izmantojam ūdens, gaisa, uguns elementus, īstenībā ir atkārtojums tam, kas ārā dabā notiek lietū, vējā un saules tveicē. Kad mēs cepam, tad darām kaut ko, kas notiek arī pasaulē, tas piedod mūsu darbam īpašu noskaņojumu."

"Bet ja bērnam nav nekādas cieņas pret maizi, ko tad darīt?" māte nopūtās.

"Maize top no graudiem, graudi nobriest saules gaismā, gaisma ir spēks, kas visam liek augt, tas ved pie Radītāja. Tas ir tas, kas mūs baro, tas ir spēks maizē. Tā nav nekāda svētulība, bet gan kaut kas, ko izjūt arī bērns, kad mēs pirms ēšanas skaitām šo sakāmo:

"Maize no grauda,	(Das Brot vom Korn,
Grauds no gaismas,	Das Korn vom Licht,
Gaisma no Dieva vaiga.	Das Licht aus Gottes Angesicht.
Zemes augļi	Die Frucht der Erde
No Dieva mirdzuma,	aus Gottes Schein
ļaujiet gaismai rasties	lass Licht auch werden
arī manā sirdī." ³	im Herzen mein.)

Ja bērns reiz to ir izjutis, viņš nekad vairs nemetīs prom maizi, vai arī uzskatīs to par taisnīgu, ja tiks par to sodīts, piemēram, vienreiz paliekot bez ēšanas."

"Es domāju," teica māte, kad bija kādu laiciņu to pārdomājusi, "mēs vispār kaut kam tādām pievēršam pārāk maz vērības. Mēs pārāk maz ņemam vērā jūtas, un bērni to sajūt. Kad man bija apmēram deviņi gadi, es savā lasāmajā grāmatā izlasīju kādu tēlojumu "Zemnieks kalnos". Es vēl šodien to atceros. Runa bija par lauku mēslošanu rudenī, par aukstumu un sniegu, kas sadzen zemniekus viņu siltajās mājās, par omulīgo govju kūti un par ganu, kurš pie maza lodziņa gaida pavasari. Tad nāca atkusnis, pavasara saule, bija pieminētas vijolītes un gaiļbiksītes, tas gāja līdz lopu aizdzīšanai Alpu ganībās, un tad atkal, kā zemnieki kāpj augšā kalnos, lai vāktu sienu. Redziet, man kā bērnam kādu dienu radās doma: ko zemnieks dara? Viņš taču vienmēr seko saules gaitai: ja tā nolaižas zemu kā ziemā, tad viņš dodas uz savu māju, kad tā kāpj augstāk, tad arī zemnieks ceļas augšā. Man toreiz bija šāds pārdzīvojums. Tas man bija kaut kas ļoti īpašs, kad es to sapratu.

Un kādu dienu mūsu skolotājs uzdeva tieši tādu jautājumu: ko dara zemnieks? Es uz to nevarēju atbildēt, to es atceros vēl šodien. Es vienkārši nespēju izteikt vārdos to, ko sajutu. Un tā noteikti daudz kas norisinās mūsu bērņā, kaut arī viņš to nesaka, un mēs pārāk maz par to padomājam un pārāk maz ņemam vērā to, kas paliek nepateikts." Pēdējos vārdus - ņemt vērā to, kas paliek nepateikts - māte bija pateikusi ar uzsvāru, kurā skanēja līdzīvi viņas iekšējās rūpes. Viņa skatījās sev priekšā.

"Mēs trešajā klasē lasījām 'Robinsonu Krūzo'," izmeta tēvs. "Tas gan bija kaut kas! Vēlāk mēs būvējām sev būdiņas kokos, ierīkojām tur visu dzīvošanai, īsi - dzīvojām tur kā īsti Robinsoni."

Šajā mirklī skolotājam kļuva skaidrs, kāpēc Rūdolfs Šteiners neiesaka lasīt bērniem šo Daniela Defo grāmatu.⁴ Ja tur attēlotais dzīves veids kā dīglis nogrimst bērna dvēselē, tad vareni pieņemas spēkā pašaglabāšanās dziņa, un uzticēšanās garīgajai vadībai, kas ir katra cilvēka liktenī, kļūst arvien mazāka. Bet tieši kopsakarībai ar likteņa varām nevajadzētu pazust, bet gan - ja vien iespējams - tai vajadzētu tikt pārdzīvotai devītajā gadā.

Skolotājs uztvēra šo tēmu: "Jūs jau ziniet, ka bērni tagad klausās stāstu par Jāzepu, kuru brāļi pārdeva un kurš vēlāk varēja palīdzēt saviem brāļiem. To viņš spēj dēļ sava taisnīgā, neegoistiskā rakstura, bet arī palīdzot varām, kas vada viņa likteni. To iedarbība izpaužas arī Jāzepa sapņos. - Ja bērns uzņem šāda stāsta saturu, tad tas padziļina viņa attiecības ar varu, kas stāv pāri mums. Viņš ieaug lielākā kopsakarībā.

Ar 'Robinsonu Krūzo' tas ir citādi. Neizrunāti, bet ļoti iedarbīgi, cauri visam kā sarkans pavediens stiepjas jautājums: 'Kā es vislabāk varu palīdzēt sev?' Tas viss ir iztaisīts ļoti rafinēti un aizraujoši attēlots. Bīstamais, kas tajā ir, ir vienpusība. Dabiski, ka katram cilvēkam līdz zināmai pakāpei ir pašam jātiek galā, bet viņš taču nespētu vispār eksistēt, ja viņš nepalīdzētu arī citiem cilvēkiem, tāpat kā tie palīdz viņam. Tas arī ar Robinsonu Krūzo nav citādi. No kurienes viņam ir ierocis, pulveris, cirvis un zobens? Ja viņam nebūtu tā, kas nāk no ieroču meistara, no kalēja, no galdnieka, tad viņš nemaz nevarētu tā dzīvot uz šīs salas, kā tas ir attēlots. Sociālās kopsakarības, kas ir nepieciešamas katra cilvēka dzīvē, to Defo tēlojums neievēro. Tas ir bīstami bērnam, jo viņš tieši tagad grib iedzīvoties un iepazīt savu apkārtni, sociālās attiecības visplašākajā nozīmē."

"Te nu jūs maldāties," protestēja tēvs. "Tieši tādēļ, ka būvējām šo būdiņu kokā, mēs bijām zvērīnāti draugi. Mēs tādā veidā arī daudzko uzzinājām. Šo to mēs iemācījāmies no atslēdzniekiem un galdniekiem. Robinsona-dzīve mūs saveda kopā ar daudziem citiem cilvēkiem."

"Tas ir pareizi," sieva atbalstīja savu vīru. "Jums, zēniem tas bija vajadzīgs, un tas noteikti arī bija jums skaists laiks. Bet ar Robinsonu ir vēl kaut kas cits. Viss ir tik 'paštaisīts', ka nedaudz uzpūtīgais visu-pats-taisošais cilvēks tur jau ir uzzīmēts priekšā. Grāmata ir izdomāta. Dzīvē, to mēs zinām, bieži iet citādi. Tur notiek tieši tādas lietas, kā tas ir Jāzepa liktenī, un tikai beigās ir redzams, ka visam, kas ir noticis, ir bijusi dziļa jēga. Varbūt jūs domājat tā," māte jautājoši pievērsās skolotājam.

"Tas ir romāns," iespraucās tēvs. "Bet vienu lietu man tomēr ir jāsaka: ja puikas - un es domāju, ka tas ir pareizi arī meitenēm - šajā vecumā kaut ko pamatīgi strādā, tas nāk tikai par labu! Viņiem taču vēlāk ir jādzīvo pasaulē! Skolas telpa taču ir tikai daļa no dzīves, un tā arī var būt pavisam vienpusīga, ja neskatās, ko prasa dzīve."

Skolotājs piekrita tēvam. Viņš ļoti labi zināja, cik tas ir bīstami, ja mācības paliek abstraktas, ja tām pietrūkst īstas saistības un kopsakarības ar dzīvi. Ja varētu kopā ar bērniem naglot, zāģēt, būvēt, art, cept maizi, tas daudz dotu skaistam iekšējam līdzsvaram. Pēteris gan bija tāds nedaudz lempīgs skolēns, bet cik labprāt viņš ķērās pie lietas, ja runa bija par kaut ko praktisku. Vai viņš skolotāju nemīlētu daudz vairāk, ja varētu kopā ar viņu pastrādāt? Un tad - to bija jānogaida - varbūt arī viņa burtnīcas izskatītos citādi.

Māte pajautāja, vai ieliet vēl tēju. Skolotājs atteicās. Viņš bija nedaudz nemierā pats ar sevi un pārdomāja, kā tēva ierosinājumus vislabāk varētu pārvērst darbos.

"Ziniet," tēvs atkārtoja klusumā, kas bija iestājies, "dzīves praktiskās lietas arī ir ļoti svarīgas. Bet man šķiet, ka ir jāzina, kad sākt un kad vēl ir par agru. Nesen dēls man vaicāja, kā ražo strāvu. Ko jūs manā vietā viņam atbildētu?"

Skolotājs mirkli apdomājās. "Viņš taču zina velosipēda dinamo. Tad viņam var teikt: 'Redzi, tas rada strāvu. Kā tas tur iekšā funkcionē, to tu, kad būsi dažus gadus vecāks, pavisam smalki mācīsies skolā. Bet ar šo strāvu pietiek tikai vienam velosipēdam. Tā kā vajag vairāk strāvas, tad ar ūdens spēku griež lielu ratu, turbīnu'. Tad vajadzētu runāt par ūdens spēku un it īpaši pievērsties jautājumam, kā ūdens īsti nonāk ūdenskrātuvē, kas taču var būt pat augstu kalnos. Ar to atkal nonāk pie saules spēka, tā ka bērnam beigās rodas nojauta: pamatā ņemot, arī strāvā ir paslēpts saules spēks, tikai tur tas ir pārveidots. Visos jautājumos, kas attiecas uz tehniku, ir jāatjauno kopsakarība ar dabu. Nav taču neviena tehniska produkta, kas, to ražojot, nebūtu galu galā ņemts no dabas. Vēlāk bērnam pašsaprotami ir jāiepazīstas ar tehniku. Fizika sākas sestajā klasē. Dabaszinātņu mācīšana pilni zinātniskā nozīmē pat var būt auglīga tikai tad, kad bērns jau ir pāri četrpadsmit gadiem.

Bet jums ir pilnīga taisnība. Daudzi bērni šodien jau ļoti agri interesējas par tehniskām lietām. Rūdolfs Šteiners, kurš pats uzauga kā dzelzceļnieka dēls, par to reiz teica, ka tas esot vissliktākais, kas bērnam pirms pilnu deviņu gadu vecuma sasniegšanas varētu notikt, ja viņš iegūtu mehānisku sapratni par lokomotīvi vai tramvaju. Tie būtu dīgsti, kas iedarbotos viņa organizācijā. Kaut kas cits ir, ja bērnam parāda, kā katrs tehnisks sasniegums ilgā, pūļu pilnā ceļā ir izcīnīts no dabas.⁵

Cilvēks ir pievienojis tehniku kā ceturto valstību pie trīs dabas valstībām - akmeņiem, augiem un dzīvniekiem. Šajās trīs dabas valstībās valda un tās caurauž dzīvība un atmiršana, minerālu valstībā, dabiski, tikai pa apkārteļu caur augu un dzīvnieku; tehnikas valstība ir nedzīva."

"Dabiski," tēvs piekrita, "tehnika šodien dzīvo tādu sava veida pašas dzīvi. Tā arī ir vainīga pie tā, ka mēs arvien vairāk esam attālinājušies no dabas, tas ir, nevis tehnika, bet gan cilvēks ir vainīgs, jo bez viņa nebūtu nekādas tehnikas, kas ar savu iedarbību grauj dzīvību un visu Zemi. Tagad mums ir jāvirzās pa šo ceļu atpakaļ. Mēs nedrīkstam attālināties no dabas vēl vairāk, mums tā ir atkal jāatrod. Un to ir jāņem vērā arī audzināšanā. Tādam deviņgadīgam puikam vispirms ir tā īsti jānonāk pašam pie sevis, un to viņš noteikti nemācās no tehnikas, kas ir nedzīva lieta un kurā pastāv briesmas, ka tā var aizvest pašu no sevis visu cilvēci. Mēs jau to pamanām arī savos bērnos, cik slikti uz viņiem iedarbojas, piemēram, televīzija."

"Man vienkārši šķiet, ka bērniem vajadzētu arī izjust patiesu prieku un iekšēju mīlestību uz dārzu, pirms viss aiziet teknikā," domāja māte. "Kad mēs strādājam laukos - cik tas tomēr ir skaisti, kaut arī vakarā mēs tad patiešām esam noguruši! Tur tad es paskatos uz kādu zeltliliju vai plaukstošo bērzu zaļumu, vai uz brīnumainajiem pavasara mākoņiem, kas slīd pa plašajām, zilajām debesīm! Vakar man atkal tad ienāca prātā kāds psalms, ko es mācījos bērniībā:

Teici to Kungu, mana dvēsele! Kungs, mans Dievs, cik Tu esi liels, cildenumā un godībā tērpies. Tu gērbies gaismā kā tērpā, Tu izplet debesis kā telts segu. Tu udeņus liec savai pilij par pamatu, Tu brauc uz mākoņiem kā ar ratiem, Tu skrieni ar vēja spārniem;...⁶

Kad es vēl biju bērns, šie vārdi man diez ko daudz neizteica, bet tagad tiem ir pavisam cita nozīme. Šis Dāvida psalms tomēr ir īsts sirds spēks, un bērniem vajadzētu iemācīties arī kaut ko tādu savai vēlākajai dzīvei."

"Mums vēl ir jāparunā par Pēteri," pieprasīja tēvs. "Tā viņa tieksme kritizēt; ar ko tas ir saistīts, tas man tagad jau ir skaidrāks. Daļa no tās viņam ir no manis, bet tad laikam taču vajag vēl kaut ko, kas viņu iekšēji vairāk piepildītu. Viņš tā īsti 'nav iekšā savās korpēs'. Jūs saprotiet, ko es ar to domāju?"

"Pilnīgi," apstiprināja skolotājs. "Es mēģināšu skolā viņu vēl vairāk uzrunāt, bet ļoti liela palīdzība grūtībās, ko ietver sevī šī deviņu-gadu-pāreja, nāk no vecāku sarunām ar bērnu. Es domāju sarunu, kur nav runa par ikdienas lietām. Ļoti stipru iespaidu uz bērnu var atstāt tēva un mātes kopēja domu veidošana. Nelīdzsvarotība bērniā var tikt koriģēta ar mātes un tēva harmoniju. Bērni, it īpaši devītā gada pavērsiena punktā, to pārdzīvo kā dziļu labdarību. - Un tad cerēsim, ka arī mūsu šodienas saruna palīdzēs. Es bieži esmu piedzīvojis, ka bērnam tas nāk par labu, ja pieaugušie atlicina laiku, lai pārdomātu to, kas bērniā dzīvei tāpat ir vajadzīgs kā ēšana un dzeršana. - Vislabāk būtu, ja mēs pēc kāda laika atkal satiktos."

Kad skolotājs vēlā vakara stundā devās uz mājām, viņš jutās iekšēji tuvs šim vecāku pārim. Viņš bija redzējis, ka šie vecāki stingro pašaudzināšanas mērogu piemēro arī sev, ko skolotājs pārāk labi jau bija iepazinis kā audzināšanas priekšnosacījumu. Tas viņam deva spēcīgu iekšēju vienotību ar šiem vecākiem. Un tā viņš ieguva Pēterim, neskatoties uz dažām grūtībām, daudz labāku pieeju. Un tieši tam devītā gada pārejā bija vislielākā nozīme.

Kādu laiku vēlāk skolotājs kopā ar klasi pēc Pētera tēva ierosinājuma būvēja koka namiņu. Kad būdiņa jau bija gandrīz gatava, bērni lūdza skolotāju ierīkot arī durvis, citādi tās taču nevarētu aizvērt un būt pavisam iekšā mājā. Uzdevums no amatnieciskās puses skolotājam nebija vienkāršs. Tad atnāca Pētera tēvs un palīdzēja, piesitot eņģes ar drošu roku. "Mūsu koka būdiņai," viņš šķelmīgi smaidīja, "arī bija durvis. Tās karājās ādas virās. Un starp citu, mana sieva nodod jums sveicienu. Viņa gribēja jums noteikti pateikt, ka mūsu Pēteris kopš jūsu pēdējā apmeklējuma ir kļuvis pavisam citāds. Man arī tā šķiet. Vai arī - mēs viņu redzam citādi. Varbūt arī abi kopā. Bet viens ir pilnīgi droši: viņā tagad ir pamodies kaut kas, kas iepriekš bija slēpts."

Saruna ar Monikas vecākiem

Pēdējās notis bija izskanējušas. Tēvs, ar kuru skolotājs bija palicis vienatnē mūzikas istabā, kamēr māte lika meitu gultā, izmantoja izdevību, lai izkratītu skolotājam sirdi.

"Mēs ļoti priecājamies, ka jūs šovakar esat pie mums atnācis. Jo - atklāti sakot - mūsu Monika rada mums ļoti lielas raizes. Jūs jau ziniet pats: viņa ir ļoti jūtīgs un augsti apdāvināts bērns, vismaz mūzikas jomā, un tagad mēs novērojam lietas, tieši pēdējā laikā, kas dara mūs ļoti nemierīgus. Tām nav tikai tāda pārejoša, elēģiska iezīme. Mana sieva ir izdarījusi visdīvainākos novērojumus." Pa to laiku māte atkal bija atgriezusies.

"Labāko piemēru jums tikko vajadzēja redzēt. Mūsu meitai ir kāds īpatnējs ieradums. Viņa neliekas gulēt, pirms nav paskatījusies zem gultas, vai tur apakšā kāds neguļ. Tikko viņa atkal to izdarīja. Un arī tas veids, kā viņa piesardzīgi atklāj segu: it kā gultā varētu gulēt kāds svešinieks ..."

"Vai tas nav savādi? Tur taču kaut kam viņā ir jānotiek," piezīmēja tēvs.

"Bet tas nav vienīgais. Mūsu priekšnamā blakus garderobei ir liels spogulis. Vai jūs varat tam noticēt, ka viņa dažreiz gandrīz netiek spogulim garām? Nesen man bija jānostājas spogulim priekšā, lai viņa varētu tikt mūzikas telpā, kas ir priekšnama otrajā pusē."

"Mana sieva lepojas, ka viņa viegli var aizsegt visu spoguļa virsmu." Pēc tam, kad vīrs bija mīļi atvairījis nelielu savas sievas uzbrukumumu, viņš pievienoja: "Mēs tagad aizkārām spogulim priekšā mēteļus, lai vairs nesatrauktu meitu."

Skolotājs saspringti klausījās.

"Bet tas vēl nav viss," ieteicās māte. "Man jums vēl jāpastāsta, ko es nesen piedzīvoju." Tēvs pārtrauca: "Mana sieva stāv pie loga otrajā stāvā - no turienes ir redzama visa iela - un tur no skolas nāk Monika, kā parasti, nedaudz klīstoši, un pēkšņi sāk mežonīgi skriet. Viņa skrien, it kā pakaļ dzītos nezin kas."

"Bet neviens nebija redzams. Uz visas ielas nebija neviena cilvēka," iesprauda māte.

"Viņa pieskrien pie mājas durvīm, drudzainā steigā izrauj savu atslēgu, nevar pat trāpīt atslēgas caurumā, beidzot izdodas atvērt durvis, un viņa uzlec uz mazā paklājiņa, kas ir tūlīt aiz sliekšņa. Un ko viņa tad dara? Pastāsti tu, tu to dzirdēji."

"Vispirms viņa pastampāja ar kājām un tad klusi pie sevis nomurmināja: 'Glābta, glābta!' Vai jums tas šķiet normāli?" Tēvs uzlūkoja skolotāju ar gaidu pilnu sejas izteiksmi.

Skolotājs kādu brīdi pārdomāja. "Izskaidrojuma parastajā nozīmē man nav. Bet varbūt jums palīdzēs tas, ja zināsiet, ka ne tikai jūs dara nemierīgus šāda veida novērojumi ar bērniem, kam, kā jūsu meitai, ir jātiek galā ar pāreju starp devīto un desmito dzīves gadu."

"Pastāstiet," lūdza tēvs.

"Bērns šajā vecumā stāv pie sliekšņa. Tas ir sliekšnis, kas atrodas starp viņa agro bērniību un to, kas tagad nāk kā pavisam jauna veida iespaidi. Viņš pēkšņi ievēro savu apkārtni. Pirms tam tas tā nebija, kamēr, gandrīz gribētos teikt, bērns kā saldā sapnī ir baudījis savu apkārtni atdarinot. Tas tagad ir pagājis, un bērns to jūt. Viss, ko jūs attēlojāt, zināmā mērā attiecas uz to. - Bet, ko es īstenībā gribēju teikt, tas nav nekāds zinātnisks izskaidrojums, kā to pieprasa šodienas nozīmē-"

"Sakiet vien mierīgi," lūdza tēvs.

"Tā drīzāk ir sava veida sapņu skaidrošana," pasmaidīja skolotājs. "Un tur bieži ir iedomājamas vairākas iespējas. Man šķiet, ka visos jūsu novērojumos vienmēr atkal kļūst skaidrs viens: jūsu meita pārdzīvo pārejas īpašā veidā. Vai nu tas ir mājas sliekšnis, vai pāreja no dienas uz nakti, abos gadījumos to taču var skaidri redzēt."

"Un spogulis?" prasīja māte.

Skolotājs apsvēra. "Kā jau es teicu, šādi novērojumi ir ne tikai jums. Spogulis šajā vecumā pieder pie iekārtojuma priekšmetiem, ar ko bērnam ir jātiek galā."

"Bet kāpēc?" māte jautāja.

"To nevar izskaidrot - vai drīzāk, es nezīnu izskaidrojumu. Bet to var iekšēji izjust, kas norisinās bērna dvēselē, ja viņu traucē savs spoguļattēls. Bērns negrib šo sastapšanos ar sevi

šādā ārējā veidā. Jo tieši tagad viņa liktenī iejaucas pašā Es. Šajā sliekšņa situācijā bērns pārdzīvo pats sevi. Spogulis ir kā karikatūra bērna pārdzīvojumiem. Viņš no tā izvairās."

"Tas man vēl nemaz nebija nācis prātā, ka tur kaut kas tāds varētu slēpties," māte pārdomājot apklusā.

"Bet," iebilda tēvs, "ja tā ir vecuma noteikta parādība, tad arī citiem bērniem vajadzētu būt tāda veida pārdzīvojumiem. Vai jums ir tādi zināmi?"

"Tā tas arī ir," skolotājs apstiprināja. "Tikai ir jāņem vērā, ka bērni ir ļoti dažādi. Tas, ko jūs novērojat ar savu meitu, pamatā ņemot, nav nekas ārkārtēji neparasts. Neparasti augstākais ir spēcīgums, sajūtu spēks vai uzbudinājuma pakāpe, ar kādu tas viņā parādās."

"Vai citiem bērniem patiešām ir līdzīgi pārdzīvojumi?" tēvs negribēja atkāpties; bet māte pārtrauca viņa domu gaitu.

"Man vēl tikko ienāca prātā, ka šobrīd viss, ko jūs stāstāt skolā, ļoti stipri ietekmē mūsu meitu. Es to tieši redzu viņā. Tas viņu nodarbina. Stāsts par grēkā krišanu viņai nedeva mieru. Vienmēr atkal viņa nāca man prasīt, kas tas ļaunums īstenībā tāds esot, no kurienes tas nākot un kāpēc Dievs to pieļaujot. Viņa man uzmācas ar daudziem jautājumiem. Bet viņu nemaz daudz neinteresē manas atbildes. Viņa tikai grib kādam to pateikt, un tad viņa nodarbojas ar šo tēmu tālāk pavisam patstāvīgi."

"Kad es stāstīju par grēkā krišanu, klasē iestājās nāves klusums. Bērni bija ārkārtīgi saspringti. Varētu dzirdēt adatu nokrītām. Labais un ļaunais bērņus tieši tagad ļoti nodarbina, tur jums ir pilnīga taisnība. Es negribētu izvairīties no jūsu jautājuma," skolotājs pagriezās pret tēvu, "bet zināmā mērā jau viss ir saistīts. Redziet: tieši šodien man kāda kolēģe, kurai jau ir vairāk kā septiņdesmit gadu un kura vairs nespēj pati rakstīt, diktēja savas atmiņas. Es labprāt jums nolasītu to vietu, kur viņa attēlo savus iespaidus kā deviņgadīga meitene: 'Šajā gadā man bija kāds nozīmīgs Es-pārdzīvojums. Es tieši atgriezpos no mācībām pilsētā un man bija jāpārsēžas tramvaja pieturā. Šajā gaidīšanas mirklī pār mani pēkšņi nolaidās pilnība skaidrība, ka tagad visa dzīve ir manā priekšā un ka tā esmu es, kurai tā jāvada. Pār mani arī nolaidās skaidrība, ka no šā brīža būs lietas, kas man būs jāpaveic tikai pašai, un tāpat arī skaidrība, ka man būs jācīnās ar ļaunumu.'"

Skolotājs atkal salocīja lapu: "Jūs redzat, šis attīstības solis deviņgadīgajiem bērniem ir bijis jāspēr arī jau tolaik. - Starp citu, es nezinu, vai jūs arī to ievērojāt - pārsēšanās scenārijs atbilst sliekšņa pārdzīvojumam, ko jūs stāstījāt par savu meitu. Tikai jāsaka: vairumā gadījumu bērns netiek tik precīzi novērots, kā tas ir ar jūsu meitu. Ne jau tik bieži pievērš uzmanību tam, kas tik izšķirīgi tuvojas kāda bērna slēptākajos dvēseles dziļumos."

"Ir tā, it kā bērna dabas būtībā gribētu ienākt kaut kas pavisam jauns, bet netiek iekšā. Kas gan tas ir?" Tēva vārdos izpaudās zināms nemiers. "Jā, bērņā grib ienākt Es-būtība," skolotājs atkātoja. "Tas ir viens, kas diemžēl tiek pārāk maz novērots un atbalstīts, daudz par maz. Otrs ir, ka ir jāpamet skaisto bērņības pasauli, tā nogrimst. Tas rada bailes. Paklausieties vien! No tās pašas kolēģes dzejas albūma, ko viņa ir saglabājusi no savas bērņības un iedeva man izlasīt, es drīkstēju norakstīt šo pantu, ko viņa ir sacerējusi deviņu gadu vecumā.

Saule grimst jūrā sarkanā kvēlē,
Gaisā nav ne plūsma, viss dus.
Nu saule ir pa pusei jūrā pazudusi,
Vēl debesīs kvēlo mazas dzirksteles.
Nu saule pavisam ir jūrā nogrimusi,
Debesīs nomirst pēdējās dzirkstis.
Un ap mani viss kļuva tuksnesīgs un tukšs,
It kā man sauli vairs nekad neredzēt."

Skolotājs uzmanīgi uzlūkoja vecāku pāri. Māte lūkojās grīdā, it kā mēģinātu atcerēties kaut ko no savas pagātnes. Tēvs bija spēcīgi ietekmēts. Šķita, it kā viņš gribētu kaut ko teikt, bet neatrod vārdus.

Beidzot skolotājs pārtrauca klusumu ar jautājumu: "Ko *jūs* esat pārdzīvojuši, kad bijāt deviņus vai desmit gadus veci?"

"Es jau visu laiku mēģinu to atcerēties. Tagad man ir pilnīgi skaidrs: toreiz es zaudēju savu tēvu." Māte klusēja.

Vīrs viņu līdzjūtīgi uzlūkoja. Pēkšņi viņš teica: "Redziet, manas atmiņas ir ļoti līdzīgas. Tās arī ir saistītas ar nāvi! Savā devītajā dzimšanas dienā es saņēmu solījumu, ka vasaras brīvdienās mēs brauksim pie jūras. Es esmu dzimis pavasarī, un tā man bija deviņi gadi un apmēram četri mēneši, kad mēs bijām ilgotajās brīvdienās uz kādas mazas saliņas. Ko es toreiz pārdzīvoju, tas man vēl tagad stāv acu priekšā. Es stāvēju ostā kopā ar tēvu klusējoša cilvēku pūļa vidū. Tad mums garām pagāja grupa matrožu, kuri nesa uz kuģi ārkārtīgi smagu metāla zārku. Viņi izairēja kuģi tālu jūrā, es gandrīz vairs nevarēju to saskatīt, un tad tēvs man teica: 'Redzi, tagad viņi nolaiž zārku ūdenī. Kapteinis atrod savu pēdējo atdusas vietu jūras dibenā!' Šo iespaidu es nekad neaizmirsīšu. Es vēl nekad nebiju domājis par to, ka cilvēks reiz varētu gulēt zārkā."

Tēvs bija iegrimis dziļās domās. Viņā norisinājās kaut kas, kas nedeva mieru. Skolotājs vēroja viņu ar augošu līdzdalību.

"Jūs iepriekš piezīmējāt," tēvs vilcinoties teica, pēkšņi ļoti zemā balsī, "ka jūsu skaidrojums, jūs arī salīdzinājāt to ar sapņu skaidrošanu, atstājot vēl arī citas iespējas." Tēvs, redzami satraukts, asi ieskatījās skolotājam acīs. "Kas ir šis nepazīstamais, ko mana meita meklē zem gultas un gultā, kuru viņa pēkšņi sajūt un bēg no viņa mājā? Kas - vai tas tikpat labi nevarētu būt..."

"Tev taču nav tūlīt jāsatraucas," sieva mēģināja nomierināt savu vīru. "Ziniet, manam vīram un man ir kādas ļoti savādas aizdomas. Bet pēc tā, ko jūs mums šovakar esat pateicis, varbūt mūsu bailēm tomēr nav pamata. Vai tev arī tā nešķiet?" viņa mēģināja vēl vairāk nomierināt savu vīru.

"Man jums jāsaka tieši: mums ir iespaids, ka mūsu meitai ir pavisam konkrētas nāves nojausmas! Ka viņa varbūt drīz mūs pametīs. Tik ļoti augsti jūtīgam bērnam tas taču būtu iespējams." Acīmredzot šis bija tas jautājums, kāpēc tēvs tik steidzami bija vēlējies skolotāja apmeklējumu.

"Te nu es patiešām drīkstu jūs nomierināt. Ko jūs novērojat, tas saskan ar to, ko pamana arī citi vecāki, kad viņu bērni iet cauri šai dzīves pārejai. Tas viss ir pareizi, arī es to visu redzu. Tikai jūs nonākat pie cita slēdziena, kas ir pavisam maldīgs, ja es tā drīkstu to teikt." Tēvs ātri uzmeta skolotājam skatienu.

"Es ne gluži sapratu, ko jūs domājat ar novērojumiem un slēdzienu," jautāja māte.

"Jums pilnīgi droši ir taisnība ar savu sajūtu: ar padzīšanu no Paradīzes, ko es iepriekš pieminēju, pat tiek izteikti vārdi: '...tu esi puteklis, un pie pīšļiem tev būs atkal atgriezties.' Bet ar to nav domāts, ka Ādamam un Ievai tūdaļ ir jāmirst. Tur tiek izteikts kaut kas cits. Viņu apziņā ienāk kaut kas tāds, kā iepriekš tur nav bijis. Tā ir cilvēka mirstība."

"Jūs pats tagad esat dzirdējis mūsu Moniku, kad viņa sēdēja pie klavierēm. Tekstus savām dziesmām viņa sadzejo pati, un tas vienmēr ir nāves motīvs. Es jautāju sev, vai tik agras mākslinieciskas spējas ir izskaidrojamas ar to, ko jūs sakāt." Tēvs ar nekustīgu seju skatījās grīdā.

"Kas arī mani saviļņo, kad es tā redzu un dzirdu jūsu meitu pie flīģeļa," apstiprināja skolotājs, "ka tas ir tikai deviņgadīgs bērns, kurš jau sāk mākslinieciski veidot sāpes, nāvi. Tajā ir kaut kas aizgrābjošs, ja to mēģina jauns cilvēks. Tikai nedaudzi bērni to tik agri spēj. Bet visi bērni iziet cauri šim ciešanu pārdzīvojumam. Bet jūsu meita no tā atbrīvojas, to izveidojot mākslinieciski. To varēja redzēt, kad viņa pēc tam gāja prom no klavierēm. Šo procesu taču jūs kā mākslinieks zināt ļoti labi." Tēvs pievērsās skolotājam. Abu vīru skati kādu mirkli kavējās viens otrā. "Varbūt es drīkstu pievienot vēl kaut ko personīgu," skolotājs teica jautājošā tonī. Tēvs atkal bija atradis mieru.

"Ja jūs pārāk iedziļināties savā bērņā, tad viņa vēl vairāk vērsīsies sevī. Jūsu meita pārāk stipri tiek vērsta sevī un iegūst šo grūtsirdīgo iezīmi. Ļaujiet viņai pavisam mierīgi

nekavēti muzicēt, nesaskatot tajā neko neparastu, un drīz jūs pamanīsiet, ka šī muzicēšana viņai ir sava veida pašdziedināšanās."

"Var jau būt, ka jums ir taisnība, un es patiešām esmu aplam izskaidrojis šo viņas elēģiski-melanholisko izpausmi sakarā ar bērnības paradīzes dienu zaudēšanu. Tātad tajā īstenībā ir tikai nāves atspoguļojums, nevis nāve pati. - Es gribu ar to dzīvot. Es priecājos, ka varēju uzzināt arī jūsu uzskatus." Sarunas laikā tēvs bija piecēlies un atnesis Bībeli. Viņš gribēja vēlreiz izlasīt par pasaules radīšanu. Skolotājs piecēlās, lai atvadītos.

"Lūdzu palieciēt vēl uz brītiņu," lūdza māte. "Jūs mums šovakar jau palīdzējāt. Bet ir vēl kaut kas cits: mani nospiež vēl kaut kas - varbūt jūs arī tajā varat palīdzēt. Jums palika iespaids, ka mūsu meita pēc spēlēšanas aizgāja no flīģeļa atvieglota un atbrīvota. Varbūt. Es tur izjūtu vēl kaut ko pavisam citu." Sieviete kādu mirkli kavējās. "Agrāk es varēju sēdēt pie flīģeļa kopā ar meitu, vai arī viņa nāca un teica: 'Mammu, nāc! Es gribu tev kaut ko nospēlēt.' Kā viņai tad mirdzēja acis. Mēs bijām kā viena sirds un dvēsele. Bet tagad? - Viņu traucē pat tas, ja es tikai ienāku mūzikas istabā. Un kā jūs domājat, vai viņa man kaut reizi ir paprasījusi, vai varētu man kaut ko nospēlēt priekšā? Par to nav ne runas. Viņa stundām ilgi spēlē pati sev, viena pati. Tad pieceļas un ir apmierināta - kā jūs sakāt - bet tad iziet dārzā, aiziet pie draudzenes vai ķeras pie mājas darbiem. Īsi, viņa dara visu ko, tikai nekad vairs neatnāk pie manis. Ir tā, it kā kaut kas būtu nostājies starp mums. Tas tā ir jau kopš trešās klases sākuma. Es dažreiz domāju, ka zaudēju savu bērnu. Viņa vairs nav pie manis..."

"Šodien no rīta es stāstīju bērniem par Īzaka upurēšanu uz Lieldienām. Man jāsaka, ka ilgu laiku es pats nespēju atrast pieeju šim stāstam. Ar to, ko jūs man tikko pastāstījāt, man tikai tagad patiešām kļuva skaidra šī upura dziļākā jēga."

Māte saspringti klausījās.

"Man ilgi nebija skaidrs," skolotājs turpināja, "kāda tam varētu būt jēga, pārbaudīt Ābrahāmu, vai viņam mīļāks ir Dievs vai paša dēls. Bet tagad man ir jāsaka, ka es redzu atšķirību. Mīlestība uz Dievu izpaužas tajā, ka mēs kāda bērna nepieciešamajos attīstības soļos nojaušam augstākās, dievišķās varas un palīdzam izlauzties šai augstākajai gribai, šai attīstībai, kaut arī - kā dzīves pārejas gadījumā - tas prasa upuri, lai mātes mīlestība kļūtu tik ļoti, ļoti liela, ka viņa atbrīvo savu bērnu. Bērna attīstībā kaut kas nevarētu iestāties, tas ir, tas tiktu apgrūtināts, ja nepastāvētu šī vecāku gatavība upurēties."

Skolotājs pieklusā. Šķita, ka māte seko domai, bet kaut kas viņā pretojas šai interpretācijai.

"Tā īstenībā ir tēva - dēla problēma..."

"Līdz zināmai pakāpei varbūt tā arī ir," papildināja skolotājs. "Bet Īzaka upurēšana jūdu teiksmās tiek vērpata vēl tālāk.⁷ Sātans sirmgalvja izskatā iet pie Sāras un runā: 'Vai tu zini, kas ir noticis? Ābrahams pēc Dieva pavēles ir upurējis tavu dēlu Īzaku. Zēns kļiedza un lūdzās, bet tēvs neizrādīja nekādu žēlastību.'

Tad Sāra rūgti iekļiedzās, saplēsa savas drānas un nokrita zemē. Viņa raudāja: 'Īzak, Īzak, mans dēls! Deviņdesmit gadu vecumā es tevi dzemdēju, un tagad tevi ir paņēmis uguns un nazis! Bet tā bija Dieva griba', tā viņa mēģināja sevi mierināt. 'Viņa darbi ir taisnīgi. Tās ir tikai manas acis, kas raud, mana sirds priecājas!'

Sāra nerada mieru un devās pretī Ābrahamam. Kaut gan viņa visur meklēja, tā nevarēja viņu atrast. Tad nelabais pārvērtās cilvēkā, parādījās viņai un runāja: 'Īzaks ir dzīvs, Ābrahams viņu nemaz nav upurējis.' Par šiem vārdiem Sāru pārņēma tāds prieks, ka sirds salūza un viņa mirusi noslīga zemē."

Skolotājs redzēja, ka mātē norisinās pamatīga dvēseles cīņa. Viņš labprāt būtu pateicis kaut ko labu, bet iekšējā balss aizliedza viņam teikt vēl kaut vārdu.

Māte klusēja.

Beidzot tēvs pārtrauca klusumu. Viņš bija atradis Bībelē par Īzaka upurēšanu un ātri to pārlasījis. Tagad viņš pacēla acis un redzēja, kā jūtas sieva. Tad viņš nolasīja vārdus:

"Tāpēc, ka tu šo esi darījis un neesi taupījis savu vienīgo dēlu, es tevi svētīdams svētīšu un vairodams vairošu tavus pēcnācējus kā debesu zvaigznes, kā smiltis, kas jūras krastmalā; un vienā tavā pēcnācējā tiks svētītas visas zemes tautas!"

"Tas norāda uz Kristus dzimšanu," teica skolotājs.

Māte, kas bija kā pārvērtusies, pagriezās pret savu vīru: "Man šķiet, ka tikai tagad es nojaušu dziļāko kopsakarību. Kristus ir tuvākā mīlestības nesējs. Tā nav asins mīlestība. Tādēļ man ir jāatstāj sava meita. Bet tagad es redzu, ka viņa grib ienākt jauna būtība: viņas pašas būtība. Tā grib būt brīva no vecās mātes mīlestības. Bet viņa atkal mīlēs savu māti, vēlāk. - Mēs bijām iedomājušies kaut ko pavisam aplamu. Mēs skumām par pagājušo. Viņas bērības iezīmju spoguļattēls izplūst kā viļņi ūdenī. Tas ir pagājis un izskanējis. - Tikai tagad šis bērns pa īstam nonāk pats pie sevis. Mēs drīkstam būt tuvumā un izdzīvot to visu līdzī. Es esmu laimīga par to.

Es tagad redzu mūsu meitu ar citām acīm."⁸

Mīlie vecāki!

Mēs šovakar atkal esam sapulcējušies, lai kopēji paskatītos uz to svarīgo soli attīstībā, ko jūsu bērni izdara starp devīto un desmito dzīves gadu. Rūdolfs Šteiners saka: "Devītajā dzīves gadā bērns patiešām pārdzīvo pilnīgu savas būtības pārveidošanos, kas norāda uz nozīmīgām pārmaiņām viņa dvēseles dzīvē, uz nozīmīgām pārmaiņām viņa miesiski-fiziskajos pārdzīvojumos."⁹

Kas tas īstenībā ir par soli?

Jūsu bērni līdz šim, viens vairāk, cits jau mazāk, dzīvoja tā saucamajā atdarināšanas vecumā. Pamēģiniet reiz iedomāties sevi pilnīgi mazā bērna lomā. Tad būtu tā, ka, ja es pieliktu pirkstu pie lūpām, tad jūs visi arī liktu pirkstu pie lūpām. Un ja es tad skaitītu kādu pantiņu, piemēram, "Hopp, hopp, hopp, zirdziņš skrien galopā", tad jūs visi man čalotu līdzī. Un ja es tad atkal pieliktu pirkstu pie lūpām, jau iestātos klusums.

Caur atdarināšanu bērns ir apguvis arī valodu. Iztēlojieties, ka kaut kāda iemesla dēļ kāds četrus, piecus gadus vecs bērns nonāktu zemē, kur tiek runāts tikai ķīniešu valodā. Jau dažu mēnešu laikā bērns runātu ķīniešu valodā. Mēs vēl ilgi to nevarētu. - No tā mēs redzam, ka atdarināšanas spēks ir dotību plūsma, kurā bērns bija ievīts un caur kuru bērns neparasti daudz ir varējis apgūt un mācīties no savas apkārtnes.

Kamēr šie atdarināšanas spēki bija darbīgi, bērnam nemaz nevarēja parādīties vientulības sajūta. Viņš bija vienots ar pasauli. Tagad tas kļūst citādi. Bērni šajā dzīves pavērsienā pirmo reizi pārdzīvo, ka viņi ir pilnīgi vieni paši pasaulē. Viņu līdzšinējais, tik pašsaprotamais veids dzīvot kopā ar visu mīklainā veidā ir pazudis. Bērns, tā mēs varam to pēkšņi novērot, "atsvešinās". Mēs to līdzīgā veidā varējām novērot jau agrāk, kad bērns bija apmēram divus ar pusi gadus vecs: kāds ienāk pa durvīm - viņš ātri aizgriežas vai pārvelk segu pāri galvai. Tas bija laiks, kad viņš pirmo reizi varēja pateikt vārdu "es", bet tagad - septiņus gadus vēlāk - šī norise atkārtojas daudz dziļākā veidā. Tagad viņš šķiet noslēdzamies no tēva un mātes, arī no skolotāja un saviem brāļiem un māsām, un klasesbiedriem. Ir gan ļoti smalki jānovēro. Bērns gan atkāpjas, bet īstenībā gribētu izjust pretējo. Viņš nes sevī neizteiktu jautājumu: "Vai es tev vēl patīku?" Bieži bērni ar kaut kādu iemeslu pienāk mums klāt. Īstenībā viņi tad tikai grib atkal izjust mūsu mīlestību caur kādu sirsnīgu, labu vārdu.¹⁰

Agrāk šādu izturēšanos mēs mūsu bērnos nevarējām uztvert. Tas ir saistīts ar šo šķiršanos - ar izzudušo atdarināšanas spēju - un ar nespēju tūdaļ atkal sasaistīties ar savu apkārtni jaunā veidā. Kas šajā pārejas laikā norisinās jaunajā cilvēka dvēselē, tas runā no kādas deviņgadīgas meitenītes rakstītām rindiņām. Viņa ir uzrakstījusi desmit jautājumus vienu pēc otra un tad pievienojusi tiem vēl vienu:

"1. Kāpēc es dzīvoju?"

2. Kāpēc man ir izbraukums?
3. Kāpēc man jāiet skolā?
4. Kāpēc man jābūt pret tevi mīļai?
5. Kāpēc man vajag gultu?
6. Kāpēc man ir kājas?
7. Kāpēc es varu būt ļauna?
8. Kāpēc man ir jāraksta?
9. Kāpēc man jābūt skaistai?
10. Kāpēc es varu būt es?"

Un nobeigumā, blakus nelielam pašportretam, vēl ir uzskribelēts: "Kāpēc tas vienmēr sākas ar kāpēc?"

Pa šo ceļu pamatā katrs bērns iet cauri vientulības krīzei. Mēs to īpaši skaidri pamanām viņa acīs. Tās vairs nav tās priecīgās, kustīgās zvaigžņu actiņas, bet gan veidojas skatiens, kurš ir daudz mierīgāks un kurā ieaužas viegla melanholija. Tagad varētu parādīties arī baiļu sapņi; no ķermeniskām kaitēm bieži nāk sūdzības par galvas un vēdera sāpēm. Jūs tātd redzat, ka bērns iet cauri īstai krīzei. - Bet šajā krīzē bērns nonāk pie šīs izjūtas, ka viņš nes sevī Es. Nevienš nevar viņam pateikt šo vārdu no ārpuses. Tam ir jārodas pilnīgi iekšēji.

Kā mēs varam bērnam te palīdzēt, lai viņš pie šīs Es-atrašanas varētu nonākt pareizajā veidā? Arī te atkal lielākā palīdzība ir Rūdolfā Šteinera mācību plāns. Ja mēs mācām bērnus pēc tā, tad palīdzam viņiem dvēseliski-garīgajā pārstrādāt, tas ir, modināt un tikt galā mācību un dzīves norisēs, tieši to, kas atbilst šī vecuma attīstībai. To mēs vislabāk varam redzēt ar kādu konkrētu piemēru:

Jūs zināt, ka trešās klases sākumā mēs izmācījāmies stāstus par pasaules radīšanu no Vecās Derības. Mēs vispirms iesākām ar jautājumu, kā visa nebūtu pasaulē, ja iedomātos neesam visu to, ko ir radījis cilvēks. Tādas bija atbildes: nebūtu māju, ielu, auto, mopēdu, skolas, Bībeles, bilžu, rēķināšanas, rakstīšanas un daudz kā cita. Ļoti daudz kas pazuda mūsu acīm arī klases telpā. Bet kas paliktu? Kas ir mūsu klasē, kas nav cilvēku izgatavots? Paliktu bērni, skolotājs, gaiss, gaisma, puķes, mīlestība un ūdens krānos. Tad izsekojām jautājumam, kas atkristu, ja mēs domātu neesam to, ko ir radījis Dievs Tēvs. Tad mums vairs nebūtu koku, nebūtu gaisa, gaismas, saules, zvaigžņu, Mēness; mums vairs nebūtu visas Zemes. Pēc tam, kad mēs to spēcīgi bijām pārdzīvojuši, bērni aizvēra acis un mēģināja ieklausīties, kur bija visas lietas, pirms Dievs Tēvs tās radīja. Klasē bija ļoti klusi un mierīgi. Pēc kāda laiciņa daži pieteicās un iečukstēja skolotājam ausī atbildi. "Pie Dieva," teica vieni, citi teica "Dieva sirdī" vai "debesīs", un tikai viens bērns pateica "nekur".

Nākamajā dienā mēs iesākām pasaules radīšanas stāstus. "Iesākumā Dievs radīja debesis un zemi. Bet zeme bija neiztaisīta un tukša, un tumsa bija pār dziļumiem, un Dieva Gars lidinājās pār ūdeņiem. Un Dievs sacīja: Lai top gaisma!"

Un nu gaisma iemirdzējās arī bērnu acīs. Viņi varēja izjust, ka gaisma var veidoties iekšēji un tad arī pasaulē ir pavisam gaiši.

Šos Dieva vārdus "Lai top gaisma!" mēs mēģinājām uzgleznot ar ūdens krāsām. Vēl pirms bērni iemērcā savas otas ar dzeltenu krāsu pildītajos trauciņos, izcēlās neliela saruna. Mēs vispirms jautājām: "Kā mēs varam sajust, ka gaisma nāk no Dieva? Kur ir gaisma cilvēkā?" Bērni teica: "Krāsu trauciņos ir tikai dzeltenā krāsa. Mēs varam gleznot dzeltenu mirdzošu vai arī nemirdzošu. Mēs varam to gleznot tā, ka tas ir biezi un pavisam vienmērīgi dzeltens, vai arī tā, ka dažās vietās tas ir gaišāks un tomēr spēcīgi staro. Ja mēs varam gaismu uzgleznot tā, ka mūsu bildē patiešām rodas gaisma, tad Dieva spēks skan arī caur mums. Tāpēc gleznošana ir kaut kas ļoti svēts. Caur krāsām mēs ieklausāmies Dieva spēkā mūsu sirdīs." Tā to sajuta un teica bērni.

Bet tajā gleznošanas stundā bērni pirmo reizi gleznoja dzeltenu krāsu tā, ka krāsa patiešām varēja īsti starot. Un skaistākais šajā stundā bija tas, ka lieliska bilde izdevās arī tam bērnam, kurš uz jautājumu, kur bija visas lietas, pirms Dievs Tēvs tās bija radījis, bija atbildējis ar "nekur".

Tad mēs nonācām pie cilvēka radīšanas. Bērni dzirdēja, ka vispirms Dievs Tēvs bija radījis visu ārējo pasauli. Tikai tad, kad ārējā pasaule jau bija, Viņš radīja cilvēku. Eņģeļi, tā dzirdēja bērni, atnesa Dievam Tēvam visu, ko vien viņi varēja atrast ārējā dabā. Viņš to pārveidoja un tā izveidoja cilvēku. Viņi atnesa cietus akmeņus. Ko Dievs Tēvs radīja no tiem? Jautājumi un atbildes sekoja viens otram. Ko Viņš radīja no akmeņiem? Kaulus. Ko no zemes? Miesu. Ko no ūdeņiem? Asinis, asaras un siekalas. Ko no vēja? Elpu. Ko no saules? Sirdi.

Mēs daudz ko sanesām kopā. "Bet vēl kaut kā trūkst, kaut kas, ko cilvēks nes sevī kā lielāko dārgumu un ko Dievs Tēvs nevarēja paņemt no ārējās dabas un pārveidot."

Dievs Tēvs vainagoja savu radīto ar to, ka iedeva cilvēkam kaut ko pats no sevis: dvesmu no savas dievišķās elpas.

"Ādam, pieņem dzīvo elpu,
ko tu ar šo saņem."¹¹

Kad ar silto Dieva elpu Ādama krūtīs ieplūst dvēsele, no viņa nokrīt zemes krāsas ietērps. Dziļos elpas vilcienos Ādams sāk aptvert milzīgo norisi.

Kas ir šis lielais Ādama pārdzīvojums, kas tagad caurauž arī bērnu dvēseles? Viņi nojauš, ka pasaule, kas plešas viņu priekšā, glabā kādu lielu noslēpumu. Viņi saklausa vājā Dieva elpu, dzird pārkonā Dieva balsi, jūt plašajā debesu zilumā Dieva lielo dvēseli. Viņi iegūst smalku sajūtu par to, ka arī viņu dzīvība ir ar dievišķu izcelsmi. Gaviles caurskan bērnu dvēseles, kad viņi aptver, ka visa daba taču ir Dieva radīta, gan putniņu čivināšana, gan lietus plīkšķēšana, gan jēriņu lēkāšana. Bērni arī pilnīgi pa jaunam pārdzīvo savu ķermeni, Dieva veidotu, viņiem dāvinātu. Jā, kāda dāvana pēkšņi ir kājas, kas nes viņus pasaulē, rokas, ar kurām tik daudz ko var izdarīt! Un savā sirdī bērns sajūt kaut ko pavisam īpašu, kaut ko, kas viņu saista ar Dievu. Dziļa pateicība piepilda bērna dabu.

Paklausieties, kā kāds bērns šos pārdzīvojumus izpauž psalmā (un pie tam neapzināti valodiski-radošā nozīmē liek ūdenim 'laistīties'):

"Paldies, Kungs,
ka es varu elpot, ka es varu dzīvot.
Ka es varu redzēt, kā jēriņi lēkā,
kā putniņi čivina, kā lietus plīkšķ,
kā ūdens laistās...
Paldies, ka es runāt varu,
kad tu uzdod jautājumu...
ka tu man esi devis ausis, lai es dzirdēt varu,
kad tu gribi ar mani runāt...
ka es varu staigāt, kad gribu aiziet prom
vai kad mēs spēlējam ķeršanu.
Paldies, ka tu man esi devis rokas un es varu
tevi uzņemt, vai kad vajag kaut ko atnest...
Mēs pateicamies tev par zeltainajiem laukiem,
kas mūs baro.
Kura gaisma ir mūžīgā gaisma?
Arī kas gan ir Dievs Kungs debesīs?
Es ticu, ka no mūžīgās gaismas
Kungs dod katram cilvēkam
mazu mūžīgās gaismas dzirkstīti...
Par visu to es pateicos tev."

Vai jūs vēl atceraties, mīļie vecāki, deviņgadīgās meitenītes jautājumus? Kāds dvēseles izmisums tajos skanēja, un kādas brīnumaini siltas gaviles tagad laužas no cilvēku sirdīm pēc tam, kad caurdvēseļošana šajā pavērsiena punktā ir notikusi.¹²

Varētu rasties vilinājums tagad noslēgt mūsu vecāku sapulci. Mēs taču redzējām, kāda ārkārtīga attīstība norisinās bērņā, kāda "nozīmīga viņa dvēseles dzīves pārveidošanās, kāda nozīmīga viņa miesiski-fizisko pārdzīvojumu pārveidošanās" tur ir notikusi.¹³

Bet Paradīzes spēle ar šiem cilvēka tapšanas pirmtēliem vēl nav beigusies. Kāds ārkārtīgi svarīgs uzdevums vēl slēpjas tālākajā lugas gaitā. Nelabais, kamēr Ādams vēl ir savā dabas dotajā ietērpā, piezogas klāt ar īgnu seju. Viņam nepatīk, ka Ādams nepaliek dabas būtne, bet gan drīkst pacelties radošo garu brīvībā. Tomēr ļaunais triumfējot aiznes prom šo ietērpu, it kā gribētu teikt: "Tagad es dodos pa citu ceļu, lai iznīcinātu cilvēka tapšanu. Gan jau man izdosies!"

Tas tad, kā jūs zināt, ir attēlots ar grēkā krišanu. Grēkā krišana ar ātri mainošos dvēseles noskaņojumu no pareizā uz nepareizo un Dieva aizlieguma laušanu īstenībā ir kaut kas tāds, ko bērni tā īsti pārdzīvo tikai ap divpadsmit gadu vecumā, kad sākas pirmspubertāte. Bet ar Es "ieslēgšanu"¹² devītajā gadā tiek ievadīta šī norise, ka Es-am tagad arī ir iespēja pilnīgi šķirties no tā, no kā tas ir tapis.

Bet pievērsīsim vēl mirkli uzmanību Dieva Tēva tēlam. Ko iemieso šis tēls? Kā mēs varam to apjēgt savās mazajās cilvēciskajās dimensijās, un ko tas mums galvenokārt saka kā audzinātājiem? Es domāju, ka jūs man piekritisiet, mīlie vecāki, ja mēs daļu no šī radītāja tēla uzlūkosim tā, ka tas pilnībā iemieso autoritatīvo principu. Dievs Tēvs rada cilvēku un rūpējas par viņu. Viņš soda par sava aizlieguma laušanu, un Viņš atlaiž cilvēku pāri brīvībā. Viņš atzīst caur grēku iemantoto individuālo pieredzi un uzticas attiecībā uz nākotnes norisēm radošajam cilvēkā. To paūz noslēguma vārdi:

"Skat, kāds Ādams ir kļuvis bagāts:
Līdzīgs Dievam viņš ir kļuvis.
Viņš zina, kas ir ļauni un kas labi,
Kad paceļ savas rokas,
Un tā dzīvo mūžīgi."

(brīvs tulkojums no senā vācu dialektā saglabātajām Ziemsvētku lugām)

Mīlie vecāki, šī radītāja tēla puse izpauz to, ko jūs nozīmējat savam bērnam. Arī jūs ievēdāt bērnu šajā esamībā un devāt viņam visu nepieciešamo. Jūs ievēdāt bērnu dzīvē, un tas tieši otrajā septiņgadē ir saistīts arī ar izskaidrošanos, strīdiem. Tad, iestājoties trešajai septiņgadei, tā tad apmēram līdz ar 14 gadiem, jūs viņu palaižat brīvībā, zinot, ka pieredzi ir iespējams gūt tikai ar "grēkā krišanu", bet arī, ka jūsu bērņā ir ticis iedēstīts spēks pareizajai attīstībai uz brīvību, un proti, ar ieguldītajām pūlēm audzināšanā autoritātes laikā.

Autoritatīvo principu Rūdolfis Šteiners ir nolīcis kā vadlīniju otrajai septiņgadei: pēc devītā dzīves gada "vairs nevar darboties tikai atdarināšanas princips, bet tagad ir jāstājas spēkā citam principam. Tas ir autoritātes princips. Ja es nedzīvoju blakus bērņam, kuru man ir jāaudzina vai jāmāca, starp viņa septīto un četrpadsmito vai piecpadsmito gadu kā autoritāte, tad tas šī bērņa garīgi-dvēseliskajam ir tas pats, kas būtu fiziskajam, ja es bērņam nogrieztu divus pirkstus vai visu plaukstu."¹⁴

Nesim tam kādu pavisam konkrētu piemēru. Jūsu dēls jums ir nočīpis nedaudz naudas un nopircis par to cigaretes. To jūs, pats par sevi saprotams, esat "uzoduši". Ar pilnām tiesībām jūs esat sašutuši. Bet ko darīt? Vispirms mums ir jārada ar savu bērnu attiecības, kuras nevar radīt dusmas un slihta oma, kaut arī ir saprotams, ka jūs uzliesmojat. Pajautāsim sev tomēr: vai varbūt grūtībām, kas parādās bērņa tiešajā cilvēciskajā apkārtnē, nav kāda iekšēja kopsakarība ar esošo nodarījumu? Tas var tā būt vai arī nebūt. Bet tomēr ir labi, ja mēs tieši šādā situācijā paskatāmies uz savām kļūdām un vājībām. Tas ir sāpīgi. Dažiem vecākiem tas aiziet tiktāl, ka viņi tad vispār neko neuzsāk ar savu bērnu. Bet šiem pārdzīvojumiem tomēr nedrīkst ļaut sevi paralizēt. Vai izskaidrošanās ar savām paša kļūdām ir tikai sāpīga? Vai ar to, ka es, par spīti savām kļūdām, tomēr mēģinu izzināt sevi, nenonāku gabaliņu tuvāk savai patiesajai būtībai? Patiesībā paša vājību atzīšana atsvabina dvēseli no pagājušo kļūdu burvestības. Tikai tad tā kļūst brīva spēcīgai darbībai.

Un tagad notiek saruna starp tēvu, māti un dēlu. (Mūsu autoritatīvās audzināšanas pirmtēls - Dievs Tēvs - uz Zemes vienmēr ir tēvs un māte.) Kad tēvs un māte runā ar bērnu iekšēji saskaņoti, tikai tad viņi iedarbojas kā patiesa autoritāte. Ja vecāki dzīvo šķirti un kopēja saruna nav iespējama, varbūt var pieaicināt krusttēvu vai kādu skolotāju. Ir labi, ja ir divi pieaugušie.

Mēs ļaujam bērnam attēlot savu nodarījumu - kā mēs par saviem paša trūkumiem to darījām paši sev. Mēs pasakām bērnam, cik noskumuši mēs esam.

Un tagad jūs sarunas gaitā nonākat pie kādiem vārtiem, caur kuriem bērns var iziet tikai pie rokas pieaugušajiem. Viens pats bērns to nevar. Jo šie vārti atver to dvēseles apgabalu, kurā pieaugušais - ar to, ka ir patiesss pats pret sevi - atrod spēku tumšo pārveidot gaišajā.

Vecāki ir pilnībā pievērsušies savam dēlam. Abi, tēvs un māte, ir saistīti ar bērnu, viņi runā pilni iekšējas līdzdalības. Viņi saka zēnam, cik ļoti viņi cer, ka tā sirdī atkal viss kļūs gaišs. Spēku šai cerībai pieaugušie ir izveidojuši iepriekš. Tā vecāki izsaka savu cerību arī bērnam, un bērns tajā var pārdzīvot, cik ļoti vecāki ir par viņu norūpējušies.

Šādu sarunu varētu salīdzināt ar svariem, kuru kausi pakāpeniski un pamazām atgriežas līdzsvara stāvoklī.

Protams, ar bērnu būtu arī jāpārrunā, kā atkal nokārtot naudas zudumu. Bērns pats var attīstīt fantāziju un kaut ko likt priekšā, kā viņš to varētu izdarīt. Tās ir detaļas, ko var nokārtot dažādos veidos.

Bet daudz svarīgāk ir, ka tēva un mātes autoritatīvā vadībā bērns mācās, kā var tikt atrisināta kāda dvēseliska problēma. Ar pēkšņu, pamatīgu sodu tas tā nenotiktu, jo vēlāk novestu pie tā, kas tiek apzīmēts kā "apspiešana". Un tieši tā diemžēl bieži sanāk, ja trūkst audzināšanas partnera, ja tēvs un māte bērnu neaudzina kopā.

Ja vecāki biežāk, saņēmuši bērnu vidū aiz rokām, iet cauri vārtiem šajā iekšējā, svētajā dvēseles apgabalā, kur mēs ar patiesības spēku noslēdzam mieru paši ar sevi, tad tieši ar to bērns tiek sagatavots lielajām dzīves problēmām.

Šodien daudz runā par tikšanu galā ar dvēseliskām problēmām. Tas arī ir kas tāds, kas kļūst arvien svarīgāk un ko arvien mazāk cilvēku vēl spēj paveikt. Bet ja tēvs un māte šajā veidā vada savu bērnu, tad no tā var uzdīgt dvēseles spēks, un kādreiz vēlāk augošais cilvēks, kad nonāks lielā dvēseliskā spriedzē, ar šo spēku - tā mēs no sirds gribam cerēt - drīzāk spēs atrisināt savas grūtības.

Man arī vecāki ir uzticējuši, ka viņiem pašiem šādas sarunas ar savu bērnu ir kļuvušas par kaut ko, bez kā viņi nekādā gadījumā negribētu iztikt. Noskaņojums, kas šādās sarunās var izveidoties, atgādina mums vārdus no evaņģēlija: "Jo kur divi vai trīs ir sapulcējušies manā vārdā, tur es esmu viņu vidū."¹⁵

Šādā veidā vecāki var kļūt bērnam par atbalstošo, mīloto autoritāti. Es zinu, ka tur piederas klāt papildus iekšēja gatavība, varbūt arī iekšēja sevis pārvarēšana. Bet tas nāk tikai par labu.

Līdz ar deviņu, desmit gadu vecuma sasniegšanu bērnu vairs nevar un nedrīkst audzināt caur atdarināšanu. Tagad ir nepieciešams, lai bērnam veidotos iekšēja balss un lai mēs to stiprinātu. To bērns nevar izdarīt viens pats sevī, tam ir vajadzīga autoritātes vadība.

Mīlie vecāki, mēs šovakar redzējam, ka bērns šajā vecumā iziet kādu pavisam īpašu procesu. Ja gribam, lai kādreiz vēlāk dzīvē viņš tiktu galā, pats atrastu savas dzīves uzdevumu, tad principiālie priekšnosacījumi ir jārada tieši tagad. Kristians Morgenšterns ir uzrakstījis dzejoli, kurā ir izteikts tas, kas pieaugušā dzīvē var rasties no tā, ko katrs cilvēks drīkst uzņemt sevī kā dīgli starp devīto un desmito gadu. Es gribētu jums to nolasīt vakara noslēgumā:

Vairs ne radījums, domu pavēlnieks,
gribas kungs, vairs ne gribas kalps,
viļņojošo sajūtu mērs un meistars,
par dziļu, lai saslimtu dēļ atteikuma,
par brīvu, lai stūrgalvība viņā dzīvotu:
Tā cilvēks sasaistās ar garu valsti:

Devītais gads biogrāfijā

No lielu personību biogrāfijām var daudz mācīties par devīto gadu. Mēs redzam, ka tieši šajā laikā ieskanas dzīves motīvs. Rūdolfš Šteiners esot Valteram Johannes Šteinam teicis, ka šajā vecumā katrs tiekoties ar kādu īpašu cilvēku, kura tēls neizdzēšami tiekot ierakstīts viņa dvēselē.¹⁷

Tā, piemēram, tas notika Heinriham Šlīmanim (1822-1890), Trojas atklājējam. Kad viņš bija deviņus gadus vecs, tad ar apmēram tāda paša vecuma meiteni no kaimiņu zemnieku sētas pieņēma ārkārtēju lēmumu. Viņi nolēma apprecēties, lai pēc tam kopā atraktu Troju un Mikēnu valdnieku kapus. Pēc tam, kad bērni šo Heinriha Šlīmana dzīves motīvu bija apzvērējuši, radikāli ārējie apstākļi viņus izšķīra. Tikai šis kopā ar iemīļoto pieņemtais lēmums ar uzvaru iziet cauri lielajam deviņgadīgā Heinriha zaudējumam - zaudējumam, ko pētnieks neaizmirst visu savu dzīvi.

"Paldies dievam, ka stingrā ticība par Trojas esamību visos manas notikumiem bagātās dzīves gaitas mainīgajos apstākļos nekad nepameta mani! Bet tikai savas dzīves rudenī, un arī tad bez iemīļotās - un tālu, tālu no viņas - es beidzot varēju piepildīt mūsu bērnišķīgos sapņus pirms piecdesmit gadiem."¹⁸

*

Dzejnieks un ārsts Hanss Carossa (1878-1956) atceras savus pārdzīvojumus starp deviņu un desmit gadu vecumu: "Tā drudzaini vieglprātīgā dvēsele atradās brīnumaini skalojoties starp visu un neko... Un pēkšņi zēns ilgojas pēc kāda, varbūt pēc kāda ceļabiedra, varbūt pēc vadoņa vai pavedēja; pie tam tajā nerādās ne kāds vīrs, ne sieva, taču tai ir jābūt būtnei, kas viņam pavērtu nesalīdzināmi varenāku dzīvi nekā līdz šim dzīvotā, un viņš ir gatavs tā dēļ uzņemties pat lielas ciešanas."¹⁹

Izplūduši, tomēr pazīstami bērns nojauš Pestītāja tēlu. Rūdolfš Šteiners runā par dziedinošā spēka noslēpumu: "Mēs varam sajūst slimību savā bezsamaņā, un mēs varam sajūst Pestītāju, dziedinošo spēku, kad sajūtam bezsamaņu, esam kļuvuši radniecīgi nāvei savā dvēselē. Mums sajūtot Pestītāju, mēs jūtam, ka nesam savā dvēselē kaut ko, kas katru brīdi var augšāmcelties no nāves mūsu pašu iekšējās pārdzīvojumos."²⁰ To kā atblāzmu jau savā bērnībā bija piedzīvojis ar vārdu dziedinošais dzejnieks-ārsts.

Slimo zēnu apmeklē viņa nedaudz vecākā spēļu biedrene. Viņai šis deviņu-gadu-pārdzīvojums tikko bija pagājis.

"Beidzot atnāca Eva, atnesa sniegpulkstenīšus un lika man celties augšā. Viņa bija kļuvusi bāla, liela, sievišķīga, un pagāja kāds laiciņš, pirms es atkal varēju būt pret viņu tāds pats kā agrāk. Viņa bieži nopūtās; tad atkal dungodama griezās pa istabu brīnumaini savādās dejas kustībās; sienas šķita skanam un, kad viņa bija beigusi, šķita, ka tās vēl dažas sekundes turpina drebēt. - Kad es tā viegli iesāku dižoties ar latīņu valodu un nākotni pilsētā, viņa mierīgi noklausījās, bet tad atklāja man, ka viņa visilgāk ir bijusi Kadingā, ka viņu esot apmeklējis mirušās mātes brālis, ka tas viņu drīz gribot vest uz Minheni un izglītot par jāšanas mākslinieci. Viņa dabūšot sev baltu zirgu un zilzaļu zīda kleitu ar neskaitāmiem iešūtiem spoguļiņiem. Bet to visu viņa nemaz negribot, bet gribot kļūt par dejojāju. 'Gan jau es to panāksu', Eva teica.

'Agrāk taču tu vienmēr gribēji jāt,' es iespraucos pa vidu.

'Kad es biju bērns, es dažreiz ilgojos būt balts zirgs. Vēlāk man gribējās uz tāda jāt. Bet tagad es gribu dejot!'

Līdz ar to viņa atkal sāka viegli un droši plīvot pa istabu. Es sajūsmināts noskatījies; pēdējās manas iekšējās nepietiekamības paliekas bija pazudušas; pirmo reizi es sajutu atjaunotu veselību visos locekļos..."

*

Gleznotājs Oskars Kokoška (1886-1980) izjūt šo dzīves pāreju nāves tumšajās kontūrās, kas pārvalda viņa priekšstatu dzīvi un paralizē gribu. Pasaku zinātāja, kura dzīvoja kaimiņos, ir nomirusi. Kokoška par to raksta: "Es nespēju īsti saprast, ko tas nozīmē, būt nomirušam. Es tikai manīju, ka viņa vairs nerādījās... Es gan nekad nevaru tā pazust, es domāju. Dabiski, ka viņas te nav, taču kaut kur viņai ir jābūt..." Aiznākamās dienas rītā zēns redz uz ielas līkstratus, uz kuriem ir balta kaste. "Es toreiz ilgi noskatījos pakaļ savādajiem ratiem. Šī aizbraukšana atsauc man atmiņā agrākus notikumus, kad es biju pirmo reizi redzējis šādus ratus. Neskaidri es sāku nojaust, ka ārējai pasaulei tomēr ir kādas robežas. Tas bija neatgriežamības pārdzīvojums, un es to sajutu kā pāreju no dienas gaismas uz liktenīgo, bailes uzdzēnošo nakti."²¹

Šo ainu ar līkstratiem, kā zēns to bija sajutis, varētu iztēloties kā Kokoškas agrīnos darbus, kuros krāsai ir maz nozīmes, un gaišais, ko ierobežo tumsa, slēpj sevī melnholisku gaismu.

Te dzīves pārejai ir dziļi tēlaina iespaida forma, raksturīgi gleznotāja liktenim. Bet arī šīs ainas saturs - nāve - ir Kokoškas dzīvē palicis motīvs, ko viņš ir izcēlis vienmēr atkal.

*

Diriģentam Bruno Valteram (1876-1962) tā ir dzirdes sajūta, kas viņam ir svarīga. Vizuālajam maņu iespaidam pat ir jāpazūd, jāizšķīst, jāizskan. Viņš "ieklausās" šajā dzīves pārejas pārdzīvojumā.

"Arī augošajam zēnam bieži bija raksturīgs īpatnējs 'sapņošanas' stāvoklis, parasti bezpriekšmetiska iegremdēšanās vai aizsapņošanās, kad visi zobratīņi, kas parasti šķita tik spēcīgi griežam ārējo vai iekšējo pārdzīvojumu brāzmaino plūsmu, apstājās kā izslēgti un palika mierā. - Es vēl atceros, kā šāds klusums man pirmo reizi atklājās kā grūtsirdīga aizgrābtība, es vēl jūtu, ko toreiz sajutu, un redzu arī to vietu, kurā es, toreiz desmit- vai vienpadsmitgadīgs būdams, piedzīvoju šo iekšējo nodrebēšanu. Kā tas gadījās, ka es viens pats stāvēju skolas pagalmā, to es vairs neatceros - varbūt es tikko biju atsēdējis pēcstundas - es iegāju pagalmā, kuru es līdz šim biju redzējis tikai pilnu trokšņa no zēnu spēlēm un dauzīšanās un kurš tādēļ man šķita dubulti tukšs un pamests. Tur es redzu sevi stāvam, dziļā klusuma pārņemtu, un, ieklausoties tajā un vieglajā vējā, es sajutu, kā no vientulības kaut kas nepazīstams, varens sagrābj manu sirdi. Tā bija mana pirmā nojausma, ka es esmu Es, mana pirmā apjausma, ka man ir dvēsele un ka tā - no kaut kurienes - tika uzrunāta."²²

*

Dzejnieks Dante Aligjēri (1265-1321) vēl ir deviņus gadus vecs zēns, kad viņš kādā Florences ieliņā satiek meiteni - apmēram tā paša vecuma - kura, ļoti iespējams, ir uzaugusi turpat kaimiņos. Šī meitene ir Beatrise. Viņas vārds nozīmē "aplaimojošā". Šis nejaušs satikšanās garāmejojot iespaids atstāj visdziļāko ietekmi uz zēnu. Kā stāvoklī, kas sniedz tālāk par nomoda apziņu, viņš uztver sevī balsis, kas runā ar viņu.

Šo pārdzīvojumu dzejnieks attēlo savā "Vita Nova" ar sekojošiem vārdiem:²³

"Jau devīto reizi kopš manas dzimšanas debesu gaisma bija atgriezies gandrīz tajā pašā punktā savā pašas aprītē, kad pirmo reizi man parādījās mana gara apskaidrotā valdniece, kuru daudzi, kas nezināja, kā viņu būtu jāsauc, sauca par Beatrisi. Viņa toreiz jau tik ilgi bija šajā dzīvē, ka viņas laikā zvaigžņotās debesis bija par grāda divpadsmito daļu pagriezušās uz austrumiem, tā ka viņa parādījās man apmēram sava devītā dzīves gada sākumā un es viņu apmēram sava devītā gada beigās ieraudzīju. Viņa parādījās man ietērpta cēlākās krāsas tērpā, asinsarkanā, pieticīga un godājama, apjozta un izdaiļota veidā, kāds piederējās viņas visagrākās jaunības vecumam. Šajā acumirklī, to es patiesi varu pateikt, tas dzīves gars, kurš dzīvo visslepenākajos sirds kambaros, sāka drebēt tik spēcīgi, ka pat visklusākajā pulsā man tas šķita briesmīgs; un drebot tas teica sekojošos vārdus: 'Raugi, dievs, kurš ir stiprāks nekā es un kurš tādēļ nāks un pārvaldīs mani.'

Šajā mirklī tas animālais gars, kurš mājā šajā augstajā kambarī, kuram visi sajūtu gari nes augšā savas uztveres, sāka ļoti brīnīties un, it īpaši runājot ar sejas gariem, tas teica šos vārdus: 'Tagad ir parādījusies jūsu svētlaipe.' Tajā acumirklī tas dabiskais gars, kurš dzīvo tajā

daļā, kur notiek mūsu uztura uzņemšana, sāka raudāt, un raudot teica vārdus: 'Ak, posts man, nabadziņam! Jo tagad es bieži dabūšu ciest.'"

Kaut gan viņi ir kaimiņu bērni, Dante tikai pēc deviņiem gadiem atkal satiek Beatrisi. To divdesmit septiņu gadu vecumā viņš apraksta savā dzejā: "Tērpusies visa baltā, starp divām cēlām dāmām, viņa pavērsa acis uz to pusī, kur es vilcinoties stāvēju; un savā neizsakāmajā daiļumā, kas tagad ir radis savu algu augstākās pasaulēs, viņa tikumīgi sveicināja mani, tā ka man šķita, ka es redzu pāri visām svētlaimības robežām..."

Par kādiem sakariem starp abiem nebija ko domāt, jo Dante jau kā bērns bija saderināts ar Gemmu Donati, un Beatrise, divdesmit gadu veca, apprecējās ar bagāto Simone dei Bardī. Viņa nomira četrus gadus pēc tam.

Bet, vēl vairāk nekā viņas dzīves laikā, Dante pēc viņas nāves jutās Beatrisē inspirēts. Viņš nolēma par viņu izteikt, "kas vēl nekad nav pateikts par kādu mirstīgo". Viņa galvenajā darbā, "Dievišķajā komēdijā", tas ir Beatrisē tēls, kas Paradīzē vada dzejnieku augstākajos sev pieejamajos iekšējā redzējuma reģionos.

Ar Dantes un Beatrisē statujām Ponte Vecchio florencieši ir cildinājuši dzejnieku un viņa inspirētāju. Aligjēri un Aplaimojošā sveicina viens otru pāri *tiltam*.

Tas, kam bija vislielākā nozīme dzejnieka dzīvē, sākās ar deviņu gadu pārdzīvojumu: INCIPIT VITA NOVA, te iesākas jaunā dzīve, skan uzraksts, kuru Dante kā virsrakstu ir licis šā notikuma attēlojumam.

*

Rūdolda Šteinera (1861-1925) dzīves atmiņās ir atrodami sekojoši vārdi: "Pret Vīnes jaunpilsētu un tālāk pret Šteiermarku kalni iekrīt ielejā. Tiem cauri vijas Laytha upe. Kalnu nogāzē bija kāds Redemptoristu klosteris. Es savās pastaigās bieži satiku mūkus. Es vēl atceros, kā man būtu patīcis, ja viņi mani uzrunātu. Viņi to nekad nedarīja. Un tā es no tikšanās vienmēr nesu līdzī tikai nenoteiktu, bet svinīgu iespaidu, kas man vienmēr vēl ilgi sekoja. Tas bija manā devītajā dzīves gadā, kad manī cieši iesakņojās ideja: saistībā ar šo mūku uzdevumiem ir jābūt svarīgām lietām, ko man ir jāuzzina. Arī tur atkal bija tā, ka es biju pilns jautājumu, ko man neatbildētus bija jānēsā sev līdzī. Jā, šie jautājumi par visu iespējamo padarīja mani kā zēnu patiešām vientuļū."

Pēc šī vientuļības pārdzīvojuma Rūdoldis Šteiners apraksta, kā viņš pirmo reizi ir sajuties laimīgs. "Drīz pēc savas iestāšanās Neudörfleras skolā es atklāju viņa (palīgskolotāja) istabā kādu ģeometrijas grāmatu. Man bija tik labas attiecības ar šo skolotāju, ka es šo grāmatu varēju vienkārši uz kādu laiku paņemt lasīšanai. Es ar entuziasmu ķēros tai klāt. Nedēļām ilgi manu dvēseli pilnībā piepildīja trīsstūru, četrstūru, daudzstūru kongruence, līdzība; es nodarbināju savu domāšanu ar jautājumu, kur īstenībā krustojas paralēles; Pitagora teorēma mani apbūra.

Ka dvēseliski izglītībā varēja dzīvot tīri iekšēji uzlūkotās formās, bez ārējo maņu iespaidiem, tas sniedza man visaugstāko apmierinājumu. Es tajā atradu mierinājumu noskaņojumam, kas bija radies neatbildēto jautājumu dēļ. Kaut ko varēt aptvert tīri garā, tas sniedza man iekšēju laimi. Es zinu, ka laimi vispirms iepazinu ģeometrijā.

Manās attiecībās ar ģeometriju es saskatu pirmos iedīgļus uzskatam, kas tad pakāpeniski manī ir attīstījies. Tas dzīvoja manī vairāk vai mazāk neapzināti jau bērnības laikā un ap divdesmito gadu pieņēma noteiktu, pilnīgi apzinātu veidolu.

Es teicu sev: priekšmeti un norises, ko uztver maņas, ir telpā. Bet, tāpat kā šī telpa ir ārpus cilvēka, tāpat iekšienē ir sava veida dvēseles telpa, kas ir garīgo būtību un norīšu skatuve. Domās es nevarēju redzēt kaut ko kā bildes, kādas cilvēks izveido par lietām, bet gan garīgas pasaules atklāsmes šajā dvēseles skatuvē. Kā zināšanas, kas šķietami ir paša cilvēka radītas, bet kam tomēr ir no viņa pilnīgi neatkarīga nozīme, man parādījās ģeometrija. Būdams bērns, es protams neteicu sev skaidri, bet jutu, tā kā ģeometriju sevī ir jānes zināšanas par garīgo pasauli.

Jo garīgās pasaules realitāte man bija tikpat noteikta kā jutekliskās. Bet man bija nepieciešams sava veida attaisnojums šim pieņēmumam. Es gribēju varēt sev pateikt, ka garīgās pasaules pārdzīvojums tikpat maz ir maldīšanās, kā jutekliskā pasaule. Ģeometrijā es teicu sev, ka te *drīkst* zināt kaut ko, ko izjūt dvēsele tikai ar savas pašas spēku; šajā sajūtā es radu

attnoju runāt par garīgo pasauli, kuru es pārdzīvoju, tāpat kā par juteklisko. Un tā es runāju par to. Man bija divi priekšstati, kas gan bija nenoteikti, bet kas jau pirms mana astotā dzīves gada spēlēja lielu lomu manā dvēseles dzīvē. Es atšķīru lietas un būtības 'kuras redz' un tādas, kuras 'neredz'."24

Geometrija deviņgadīgajam zēnam kļuva par tiltu, uz kura varēja savest kopā divas dažādas pasaules. Te atmirdzēja Rūdolfa Šteinera dzīves motīvs. Savā vēlākajā dzīvē Rūdolfs Šteiners piepildīja šo tilta lomu starp juteklisko un garīgo pasauli, pats stāvot uz sava laika dabas izziņas pamatiem, ko pirms viņa neviens nebija spējis. Viņa darbos šis motīvs ir redzams visur.

*

"Mana agrā mīlestība piederēja vārdam. Cik vien es sevi atceros, mani vienmēr ir pavadījušas svinīgi izrunātas lūgšanas un panti no Bībeles. Es sajutu to kā tik neatņemami piederīgu dzīvei kā dienīškā maize." Šajos vārdos ieskanas pirmtēma cilvēkam, kurš pavisam īpašā veidā darbojās no tā radošā spēka, kas ir ietverts vārdos. Kā pedagogam un liecību dzejoļu dzejniekam saviem skolēniem vēlākajam valdorfskolotājam Heincam Milleram (1899-1968) kļuva iespējams sasaistīt vārda spēku, logos spēku, ar pedagoģiju. Tam izskaidrojumu sniedz viņa grāmata "Par vārda un ritma dziedinošo spēku"²⁵, kura parādījās gadu pirms viņa nāves. Wolfgang Šads šī darba jaunizdevumam atrada šos skaistos vārdus: "Valodas dziedinošais spēks un tā intīmais pedagoģiskais pielietojums Heincam Milleram bija motīvi, kas ir ierakstījušies viņa biogrāfijā." Kā šim cilvēkam veidojās dzīves pāreja? Viņa atmiņās ir atrodams, ko nākamais skolotājs - kas ir raksturīgi, kādā skolas telpā - pārdzīvoja šajā svarīgajā dzīves momentā:

"Apmēram desmit gadu vecumā man bija jākārto uzņemšanas eksāmens ģimnāzijas piektajai klasei. Tā kā es jau ātrāk biju ticis ar to galā, jo no pēdējā etapa, mutiskā pārbaudījuma rēķināšanā, tiku atbrīvots, mani aizsūtīja uz kādu augstāku klasi, kurā es drīkstēju piedalīties pirmajā vēstures stundā manā mūžā. Nekad agrāk es nebiju dzirdējis par notikumiem, kas toreiz tika apspriesti. Kas tur tika stāstīts, man šķita kā no pirmlaiku dzīlēm kaut kā pazīstams. Mana fantāzija dzīvi zīmēja ainas, kuras manī uznira. Ne vienmēr dzirdētais gribēja saskanēt ar iekšēji skatīto. Es vienmēr atkal brīnījos par to mīklaino, ko tur sastapu. Es taču pilnīgi noteikti vēl nekad nebiju dzirdējis par Efesas degšanu un Aleksandra Lielā piedzimšanu tajā posta naktī, un tomēr dažas notiekošā ainas man šķita pazīstamas. Skolotājs dzīvos vārdos attēloja notikumus, kuros gāja bojā viens no septiņiem pasaules brīnumiem. No viņa mutes atskanēja vārdi, kas man šķita pilni noslēpumu: viņš runāja par mistēriju gudrību, par pašizziņu, arī par grieķu vārdiem, kas reiz skanēja Diānas templī un kam vajadzēja atkal atskanēt Jāņa evaņģēlija sākumā. Kaut arī es visā tajā ieklausījos pilns saspringuma, tomēr garā es redzēju šo to, kas novirzījās no viņa tēlojuma. Īpaši skaidrs visā norisē bija tas, kas zēnam uznira dvēselē, jūras līcī atspoguļojošais tempļa ugunsgrēks un liesmu spoži apgaismotie marmora pakāpieni, kas veda uz to no piekrastes. (1910. gadā par to vēl nekas nebija zināms, ka Efesas templis patiešām bija atradies pie vēlāk aizsērējušā jūras līča.) Dienām ilgi pēc tam manī dzīvoja kaut kas līdzīgs jautājumam: 'Kur tevī radās šīs ainas, kas skaidri kā atmiņas atradās tavā dvēselē?' Tā pirmā vēstures stunda glabāja sevī tik daudz noslēpumu, ka blakus tam viss pārējais tajā laikā pārdzīvotais pilnīgi nobālēja. Pirmo reizi izlasot Jāņa evaņģēlija pirmo teikumu, tas, dabiski, nesniedza nekādu izskaidrojumu, bet gan drīzāk samulsināja un līdz ar to izraisīja jaunu nemieru. Vēlāk tad no kāda vecāka skolnieka es šos teikumus pirmo reizi dzirdēju grieķu valodā, kas atstāja uz mani dziļu iespaidu, bet šīs mīklas atminējumu, pats par sevi saprotams, nevarēja dot. Vienkārši aizmirst visu šo problēmu šķita pilnīgi neiespējami. Kaut kas pārāk varens bija iekustējies manā dvēselē ar šo pirmo vēstures stundu."²⁶

Kas tad galvenokārt dzīvoja Artemīdas Efesas mistērijās? Rūdolfs Šteiners attēlo, kā tur tika mācīts pirmvārds un kā šajā pirmvārdā esot tas, kas novedot pie Jāņa evaņģēlija sākuma.²⁷ Un tieši ar šiem vārdiem, proti, ar Jāņa evaņģēlija sākumu, Heincs Millers liktenīgi tika savests kopā, kad viņš, uzsākot savu profesionālo ceļu, pirmo reizi drīkstēja hospitēt Štutgartes Brīvajā valdorfskolā. Viņš par to stāsta šādi:

"Vienpadsmit gadus vēlāk Jāņa evaņģēlija sākuma vārdi atkal uznira man īpaša veida liktenīgā momentā. Kā students dienu iepriekš es biju saņēmis atļauju nākamajā rītā pirmo reizi hospitēt Štutgartes Brīvajā valdorfskolā. Es jau ļoti agri staigāju augšup un lejup pa ceļu valdorfskolas priekšā un redzēju šurp plūstam skolotājus un bērnus no visām pusēm. Ar smagiem soļiem pa pēdējiem pakāpieniem nāca kāds vīrs ar lielu galvu un zemnieciski spēcīgiem sejas vaibstiem. Viņš izbrīnējies palika stāvam manā priekšā, kad es tikko biju apsveicinājies ar 'Dievs palīdz!'. Viņš padomāja un teica: 'Mēs taču neesam pazīstami?' Saņēmis tam apstiprinājumu, viņš turpināja: 'Par to es priecājos. Tik skaists rīts ar sauli un putnu dziesmām, un te stāv viens svešs, jauns cilvēks un tik jauki sveicina.' Vecākais pateica vēl dažus teikumus nesajaucamā Austrijas izrunā, tad pēkšņi nāca pārsteidzošs pavērsiens: 'Tā tad mani sauc Karls, un tevi?' Es teicu: 'Heincs.' - 'Heinc, mēs esam labi draugi, nāc nu un pavadi mani, man jādodas pie saviem bērniem uz valdorfskolu.' Tā es ienācu skolas teritorijā kopā ar Dr. Karlu Šūbertu. Kamēr viņš devās uz kādu baraku pie saviem bērniem, es devos uz pārvaldes ēku un tur prasīju Rūdfolfam Šteineram, kur man būtu jāiet hospitēt. Viņš man aprakstīja ceļu uz noteiktu klasi. Tur man esot jāpiekļauvē un jāsaka, ka esmu viņa atsūtīts hospitēšanai. Es piekļauvēju, un durvis atvēra Šūberts: 'Es jau domāju, ka tu šodien nāksi pie manis,' viņš teica un tūdaļ stādīja priekšā savai klasei. Tajā bija visdažādāko vecumu bērni: tādi, kuriem - tikai dažas nedēļas vai mēnešus veicinātiem - vajadzēja tad atkal atgriezties savās klasēs, un arī tādi, kuriem bija vajadzīga ilgstoša palīdzība ar īpašu apiešanos. Šūberts stāvēja aiz manis; abas rokas uzlicis man uz pleciem, viņš skatījās man garām pārmaiņus pa labo un kreiso pusi, jo es biju krietni lielāks augumā nekā viņš. Pie tam viņš teica: 'Mīlie bērni, šodien man ir liels prieks, jo mūs ir atnācis apciemot labs draugs. Un tā kā viņš man ļoti patīk, jums arī viņš ir jāuzņem mīli.' Kad es pēc tam gribēju klusi apsēsties, Karls Šūberts protestēja un ierādīja man noteiktu uzdevumu. Viņš piesauca klāt kādu lielu, smagnēju puisi, par kuru pateica, ka viņu drīz vajadzēs vest uz runāšanu. Šūberts katru dienu vingrinoties ar viņu Jāņa evaņģēlija pirmos vārdus. To tagad esot jāuzņemas man. Ar katru vārdu grieķiski, ko zēnam skaļi ir jānorunā priekšā, viņam ir jāspēri vienu uzsvērtu soli. - Tā pēc rīta skaitāmā un dažiem vingrinājumiem, kas bija jāveic visiem bērniem, es pārņēmu zēnu un sāku ar viņu runāt un soļot. Pa to laiku klasē jau bija kļuvis ļoti silti; jo pa atvērtajiem logiem spoži spīdēja saule un karsēja arī no augšas, no koka barakas plakanā jumta, kas bija klāts ar melnu papi.

Karls Šūberts tagad mācīja pārējos bērnus, kamēr mēs abi viņam aiz muguras stampājot un trokšņojot vingrinājāmies savu 'Σν αρχή...' Pēkšņi viņš apgriezās un jautāja, kāpēc es runājos tik klusi. Vai es nevarot skaļāk. Es teicu, ka tad taču traucēšu viņa stundu, bet to viņš neņēma vērā un dārdoši noskaitīja man, kā tam jābūt. Tad mums sākās saspringta svīšanas kūre, man taču vajadzēja, jo ilgāk tas gāja, jo enerģiskāk piespiest tiešām mazkustīgo kolosu sev līdzās spert soļus. Beidzot mēs abi pēc apmēram 50 minūtēm piekusuši apstājāmies pie atvērta loga, lai drusku atelstos. Te no zēna tūsnījošās mutes iznāca kā stenoša nopūta, bet nesajaucami līdzīgi tikko vingrinātajiem vārdiem: 'Σν αρχή ήν ό λόγος.' Katram vārdam viņam vajadzēja dziļu, pilnu ieelpu. Karls Šūberts bija pagriezies, saspringti klausījās, tad pārmaiņus tvēra aiz pleciem mani un puiku un gaviļējoši skanēja viņa teiktais: 'To es zināju jau šorīt no paša rīta! - Tā ir brīnišķīga diena. Saule spīd, putni dzied, viens jauns draugs saka man 'Dievs palīdz', - un tu, puis, esi izrunājis pirmos vārdus.'²⁸

Citas liktenīgas attiecības ar valodu bija orgānu noteiktas. Heincs Millers ātri aizsmaka, kad pasniedza stundas. Jau pēc otrās mācību stundas viņš vairs nevarēja skaļi parunāt. Un tieši šis aizsmakums bija pamats Rūdfolfam Šteineram uzdot jautājumu: "Jūs jau esat iedevis dažu labu runas vingrinājumu kolēģiem valdorfskolā, kad notika sagatavojošie kursi valdorfskolas atklāšanai. Vai jūs varētu dot arī padomus, ko vajadzētu darīt, lai korigētu savas paša kļūdas un trūkumus runājot, un kā ar valodu var iedarboties dziedinoši un audzinoši?"²⁹

Rūdfolfs Šteiners vēlāk ielūdza Heincu Milleru uz valodas veidošanas kursiem Dornahā, kam kā sekas bija acīmredzams aizsmakuma zudums, jo vēlāk tas vairs netiek pieminēts. Bez tam viņam ar Rūdfolfu Šteineru notika svarīgas sarunas par to, kā valodas dziedinošais spēks tieši var ieplūst mācībā. Par šiem kursiem Dornahā Heincs Millers raksta: "Gandrīz viss, ko

toreiz Rūdolfš Šteiners ar mums izstrādāja vispirms mazā lokā, ir divus gadus vēlāk atrodams dramatiskajā kursā 'Valodas veidošana un dramatiskā māksla' un var tur tikt pamatīgi studēts. Mana sākotnējā jautājuma otrā daļa tad šo divu gadu gaitā ir skarta daudzās atsevišķās sarunās. Parasti tie bija īsi Rūdolfš Šteinera ierosinājumi un piezīmes, ja es viņam stāstīju par atsevišķu savu skolēnu grūtībām.

Viena no viņa pirmajām piezīmēm bija: 'Kopiet sevī un savos skolēnos valodu ar vislielāko rūpību; jo vairums no tā, ko skolotājs dod saviem skolēniem, nonāk pie viņiem uz valodas spārnēm.' Nekad sarunā ar bērniem nevajadzētu bezrūpīgi izmantot kādu banālu izteiksmes veidu. Tas, protams, nenozīmēja, ka vajadzētu ar viņiem runāt patētiski - pacilātā veidā. 'Jo banalitāte un tukšs patoss jau pamatā izslēdz jebkuru sirsniību un, galvenokārt, patiesu humoru. Bet tie abi ir svarīgākie palīgi audzinātājam sava audzēkņu pulka vadīšanā un virzīšanā.'"²⁹

Ja zina Heinca Millera dzīves ceļu un tad atskatās uz redzējumu, kas apmēram desmitgadīgajam zēnam bija par Efesas tempļa ugunsgrēku, tad var nojaust iekšējo kopsakarību starp senatnes mistēriju vietu un viņa pūlēm ievest mācībās valodas dziedinošo spēku. Tas ir tas dzīves liktenīgais motīvs, kas pēkšņi uzmirdz starp devīto un desmito gadu. It kā apziņas izgaismotā punktā kļūst redzams pagājušais un nākotne, lai pēc tam atkal nonirtu. Ar izbīrību, bet vēl vairāk ar godbijību var pieskarties faktam, ka tas bija tieši Heinca Millers, kurš stāvēja blakus Rūdolfam Šteineram, kad izcēlās ugunsgrēks pirmajā Gēteanumā, un pēc kura aicinājuma izsita caurumu sienā, pa kuru kļuva redzams ugunsgrēka perēklis. Būve, kuru bija pārņēmušas liesmas, bija bijusi māja vārdam.

Trīs mēnešus pēc tās ugunsgrēka nakts, kurā Gēteanums bija kritis par upuri liesmām, Heinca Millers sāka strādāt par skolotāju Hamburgas-Wandsbekas Brīvajā Gētes-skolā. 42 gadus viņš visus savus spēkus ziedoja valdorpēdagoģijai, kurā viņš tik bagātīgā mērā kā neviens cits pirms vai pēc viņa varēja iepludināt logosa spēku. Pedagoģija līdz ar to ieguva jaunu iezīmi. "Ar šo pārjuteklisko jutekliskajā, ar šo gara atkalatklāšanu, kurš pazuda vārdā, logosā, kad vārds kļuva par elku, ar šo gara atkalatklāšanu sākas jauna ēra audzināšanā.""³⁰

CILVĒKMĀCĪBAS ASPEKTI DEVĪTAJAM DZĪVES GADAM

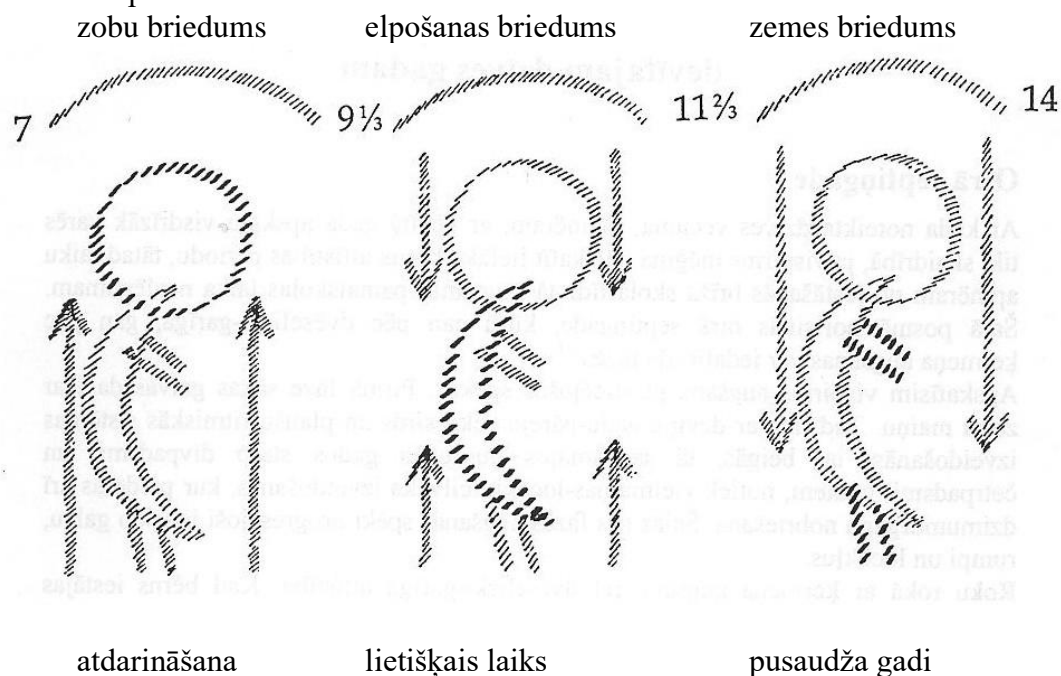
Otrā septiņgade

Ar kāda noteikta dzīves vecuma, piemēram, ar devītā gada apskatu visdrīzāk varēs tikt skaidrībā, ja vispirms mēģina pārskatīt lielāku bērna attīstības periodu, tātad laiku apmēram no iestāšanās brīža skolā līdz tā saucamās pamatskolas laika noslēgumam. Šajā posmā norisinās otrā septiņgade, kuru gan pēc dvēseliski-garīgā, gan pēc ķermeņa augšanas var iedalīt trīs fāzēs.³¹

Apskatīsim vispirms augšanā plasticējošos spēkus. Pirmā fāze sākas galvas daļā ar zobu maiņu. Tad līdz ar deviņu-gadu-pāreju seko sirds un plaušu ritmiskās sistēmas izveidošanās, un beigās, tā saucamajos pusaudža gados starp divpadsmit un četrpadsmit gadiem, notiek vielmaiņas-locekļu cilvēka izveidošanās, kur piederas arī dzimumorgānu nobriešana. Šajās trīs fāzēs augšanas spēki progresējoši izveido galvu, rumpi un locekļus.

Roku rokā ar ķermeņa augšanu iet dvēseliski-garīgā attīstība. Kad bērns iestājas skolā, vēl dominē atdarināšanas spēki, kamēr ķermeniskajā attīstībā jau ir iesākusies zobu maiņa. Tādā pašā mērā, kā bērns izveido arvien vairāk paliekošo zobu, izsīkst atdarināšanas spējas. Kad bērnam ir divreiz vairāk paliekošo zobu nekā piena zobu, tad ir sasniegts īstais zobu briedums, kad atdarināšanas spēki tālejoši ir izsīkuši. Tieši tā tas ir deviņu-gadu-pārejā. Otrajā fāzē augšana pārceļas no galvas uz sirds-plaušu daļu. Šī procesa laikā, kas ved uz elpošanas briedumu, bērns ieiet "lietišķajā laikā".³² Tā ir bērnības līdzsvarotā, vidējā daļa. Kad augšana trešajā fāzē pārceļas uz vielmaiņas-locekļu-cilvēku, tiek ievadīts zemes briedums, lietišķais laiks beidzas, sākas pusaudža gadi. Tā progresējošais augšanas process sasniedz savus augstākos punktus zobu briedumā, elpošanas briedumā un zemes briedumā. Dvēseliski-garīgajā šīm fāzēm atbilst atdarināšana, "lietišķais laiks" un pusaudža gadi.

Šī attīstība fāzēs otrajā septiņgadē, kur katru reizi īpašā veidā piedalās kāds ķermeņa pols, vienmēr norisinās harmonijā ar visu veselumu. Tā bērns zobu brieduma laikā (galvas pola izveidošanās), pats par sevi saprotams, ir darbīgs arī gribas jomā (vielmaiņas-locekļu-cilvēkā) un atkarīgs arī no ritmiski sakārtotas, regulāras dzīves (ritmiskā sistēma). Otrajā fāzē galvas un gribas poli piedalās ar savu polāro kopdarbību ritmiskās sistēmas izveidošanā un noved pie augšanas un nobriešanas sirds un plaušu jomā. Trešajā fāzē galvas pols un ritmiskā sistēma iedarbojas uz vielmaiņas-locekļu-cilvēku, kas tad izpaužas zemes brieduma attīstībā. Šīs norises var paskaidrot ar šādu shēmu:

Skices pamatā ir trīsdaļīgā cilvēka shematiskais attēlojums, kā to savos pedagoģiskajosursos dažādos veidos ir izmantojis Rūdolfš Šteiners. Ķermeņa augšanas progresējošo attīstību izsaka tumšāk iesvītrotās galvas, rumpja un locekļu partijas. Ar ķermeņa attīstību korespondē atdarināšana, lietišķais laiks un pusaudža gadi dvēseliski-garīgajā jomā. Pārējo divu sistēmu iedarbība uz trešo ir parādīta ar bultām.

Tātad tautskolas laikā starp septiņiem un četrpadsmit gadiem atrodas divas izšķirīgas pārejas: deviņu un divpadsmit gadu pāreja. Tā kā mēs pētām tikai deviņu gadu pāreju, tad salīdzināsim septiņgadīgo bērnu ar divpadsmitgadīgu. Ar šo apskatu mēs gribam norobežot telpu, kurā norisinās deviņu-gadu-pāreja.³³

Septiņgadīga un divpadsmitgadīga bērna pretstatījums

Locekļu daļa

Atšķirība starp pirmklasniekiem un sestklasniekiem ir tūdaļ pamanāma skolas pagalmā starpbrīdī. Tiekme kustēties spārno mazos, kuri apkārt savam skolotājam spēlē ķeršanu. Ap viņiem virmo vieglums un pievilcība, nekur nav smaguma. Lielāko bērnu kustībās ir jaušams smagums un zināms sagurums. Stāvēšana un tad pēkšņa auļošana prom bieži nomainās bez kādas pārejas. Dažreiz viņi pat zaudē līdzsvaru telpā, klūp, pakrīt. Viņu gaita kļūst sapņojoša, lempīga. Un cik atšķirīgs ir rokaspiedienu septiņgadīgajam un divpadsmitgadīgajam. Vētraiņi no rīta skolotāju ielenc mazais pulks, lai sasveicinātos. Pilnas simpātijas viņam reizē stiepijas pretī daudzas rociņas. Daži bērni iestājas vēlreiz rindā, lai atkārtotu rokas paspiešanu. Turpretī sestklasniekam tas jau var prasīt vieglu sevis pārvarēšanu, lai pasniegtu roku sveicienam, un dažreiz tā ir auksta un mitra. Pirmajā klasē skolotājam varētu būt trīsdesmit rokas visiem saviem bērniem, sestajā klasē viņam dažreiz šķiet, ka jau ar divām rokām ir par daudz.

Arī locekļu relatīvais garums ir atšķirīgs mazajiem un lielajiem skolēniem. Ja mazais, kad pārliet roku pāri galvai, ar pirkstu galiņiem tieši var sasniegt auss augšējo maliņu, ko viņš arī, lai apliecinātu savu gatavību skolai, lepni nodemonstrē, tad sestklasnieks varbūt varētu ar plaukstu nosegt visu ausi. Relatīvi vismazākais un relatīvi vislielākais locekļu garums izpaužas šajās abās vecuma pakāpēs. Bet tā ir izpaušme tam, ka mazajiem un lielajiem ir pilnīgi atšķirīgas attiecības pret saviem locekļiem.

Septiņgadīgā bērna relatīvi īsie locekļi ir nomodā, aktīvi un priecīgi. Caur locekļiem viņš sasaistās ar apkārtējo pasauli. Mācīties grib rokas un pat kājas, nevis galva. Bērna rociņas saveļ gabalu mīcāmā vaska garā desā un savij to kā gliemeža mājīņu. Līdz ar to bērns vārda patiesajā nozīmē ir "apjēdzis" spirāles formu. Soļojot, lēkājot vai plaukšķinot mazie skaita skaitļu rindas un šādā veidā, proti, caur locekļiem, iemācās tās gandrīz bez pūlēm.

Relatīvi garie sestklasnieka locekļi ir nedaudz noguruši un smagi. To darbošanās vairs nekalpo tikai pamodināšanai vai iegaumēšanai, bet arī apgrieztajam procesam: priekšstata izpildīšanai. Kad sestklasnieki, piemēram, griež koka bļodiņu, tad priekšstatu par bļodas formu viņi līdz zināmai pakāpei jau nes sevī, un darbā, kas tiek veikts ar rokām, runa iet tikai par to, lai pārveidotu koku tikmēr, kamēr kļūst redzama kokā iedomātā forma, šajā gadījumā bļodiņa. Locekļi formē, "pamodina" lietu pašu. Septiņgadīgais bērns vēl formē pilnīgi pašu par sevi. Caur locekļu darbošanos viņš pamazām nonāk pie noteiktas sapratnes. Viņš pamostas, kad kaut ko dara ar savām rokām vai kājām.

Līdz zināmai pakāpei pareizs ir iebildums, ka lielākais skolēns, kad strādā darbmācībā, strādā arī pats pie sevis, un ka pirmklasnieks, kad ir apjēdzis spirāli, ir pārveidojis mīcāmo vasku, priekšmetu. Bet nedrīkst arī nepamanīt, ka septiņgadīgais tikai sava darba (mīcīšanas) beigās sasniedz formas (spirāles) apzināšanos, kamēr divpadsmitgadīgajam jau sākumā ir zināma formas apziņa, ko viņš vērš uz lietu, šajā gadījumā, koku. Procesi noris tieši pretējos virzienos.

Pirmklasnieks caur locekļu darbību formē pats sevi (sevis apzināšanās).

Sestklasnieks caur locekļu darbību formē lietu (veidošana).

Pirm- un sestklasnieka pretstatījums rāda, ka notiek to spēku apvēršanās, kas darbojas galvas un locekļu polā. Pie tam it īpaši devītajam gadam, ko mēs vēlāk apskatīsim atsevišķi, kā pagrieziena punktam ir liela nozīme.

Kad esam šo tēmu apskatījuši locekļu daļā, tagad tuvāk apskatīsim pārveidošanos galvas daļā.

Galvas daļa

Skolas sācēja sejiņa ir apaļa, mīksta. Vaidziņi, deguntiņš un īpaši zobi - viss vēl ir formēšanās procesā. Zvaigžņu actiņās ar visu jautrumu vēl ir kaut kas sapņains. Fluktuējošie maņu iespaidi šķiet iedarbojami uz bērnu kā no ārienes, lai strādātu ar viņa gulošo galviņu, lai izveidotu to smalkāk. Turpretī sestklasniekā mums pretī jau skatās raksturīgas iezīmes, plānas vai biezas lūpas, varbūt asi griezts deguns, acis, kuras ir kļuvušas daudz modrākas. No bērna sejas ir izaugusi uzmanība un personiska izteiksme. Visa seja, plastiski skatoties, ir daudz vairāk izveidota. Zobu veidošanās parasti ir jau noslēgusies.

Sestklasnieka galva ir relatīvi maza, skolas sācēja seja relatīvi liela. Te viena otrai pretī stāv liel- un mazgalvainība. Rūdolfs Šteiners ir norādījis uz to, ka lielgalvainie bērni ir īpaši fantāzijas bagāti, mazgalvainie ir fantāzijas nabadzīgi, bet labāk izveidotas ir viņu atmiņas spējas. Šos secinājumus var attiecināt uz pirmās un sestās klases vecuma pakāpēm.

Pirmklasnieka galvas gars vēl guļ, kamēr plastiskie spēki, īpaši skaidri ieraugāmi zobu maiņā, vēl strādā pie galvas formas. Dienas pasaules iespaidus bērns uztver esot tikai pa pusei nomodā, tas ir, viņš veido krāsainas, plūstošas bildes, kam nav nekāda eksakta priekšstatu rakstura. Vismīļāk viņš klausās skolotājā, kad tas stāsta pasakas. Viņš bieži ir aptvēris galviņu ar rokām un tā skatās, pilnīgi aizrāvēs, iekšējā bilžu pasaulē.

Ja skolotājs stāsta par sarkanu cepurīti, meža puķītēm un vilku, tad viņš gan aizgūst lietas no dienas pasaules, bet apietas ar tām imaginatīvi. Sarkanā cepurīte atklājas kā Sarkangalvītes sangvīniskais temperaments, ar puķēm viņš seko maņu dzīves piemīļīgumam; vilks, kas aprij Sarkangalvīti, ir par tēlu kļuvusi locekļu-vielmaiņas joma, kas gūst pārsvaru pār intelektu. Bērnā vilka tēls ir tas pats, kas pieaugušajam sajūta, kad pār viņu savelkas ļaunu nodomu tīkls.

Tikai imaginatīvi pasaka izsaka patieso un gudrības pilno, turpretī tīrajā priekšstatu sfērā tā šķiet mīklaina vai fantastiska. Šādā imaginatīvā veidā bērns caur pasakām tiek ievadīts dienas pasaules lietās. Tās ir kā sava veida pamošanās sapnis, kādos taču arī bieži apkārtējās lietas tiek skaidri raksturotas pēc to būtības.

Tagad izsekosim norises galvas jomā divpadsmitgadīgajam. Soli pa solim mēs redzam, ka arī te procesi, tāpat kā locekļu daļā, abās vecuma pakāpēs iet pretējos virzienos.

Divpadsmit gados bērns ir nobriedis pirmajam fizikas ciklam.³⁴ Var iesākt ar kādu vienkāršu mēģinājumu: kā izmainās gaisma, kas iziet cauri ar ūdeni pildītam stikla traukam, ja ūdeni ar kāda šķīduma palīdzību pamazām saduļķo? Priekšnosacījums precīziem novērojumiem ir distancēšanās. Dvēseliski runājot, tā ir "antipātija" nostāja. Novērojumu priekšmetu ir jāredz tādu, kāds tas ir, bez izmaiņām, kas varētu iejaukties no novērotāja paša.

Skolēns novēro, kā gaišā kvēlspuldzes gaisma kļūst dzeltena, oranža un beidzot sarkana. Saduļķotais ūdens pats izskatās zils. (Pavisam citādi izturētos pirmklasnieks, kas ar pilnu simpātiju ieklausās pasaku stāstoša skolotāja balsī.)

Nākamajā dienā mēģinājums tiek reproducēts pēc atmiņas. Novērojumu objekts vairs nav rodams ārēji, bet gan jāmeklē iekšēji. Ir nepieciešama kāpināta "antipātija", lai atdalītu iespējamus piejaukumus, kas nāk no paša dvēseles. (Mēs atkal atrodam pretēju nostāju septiņgadīgajam: viņš ar pilnu simpātiju ieklausās skolotāja balsī, kuru pie tam vēl apaudzē ar savu fantāziju.)

Trešajā dienā sestklasnieks pārdomā mēģinājumu. Viņš apjēdz kaut ko no krāsu mācības, ja nonāk pie atziņas, ka tāda ir gaismas būtība - iedarboties aktīvi, kad laužas cauri kādam miglainam mēdijam, tā ka tad parādās dzeltenā, oranžā un sarkanā krāsa. Tumsas pasīvā būtība atklājas kā zilā nokrāsa izgaismotajā duļķainajā ūdenī. Tagad skolēns ir iemantojis

pavisam individuālu attieksmi pret krāsu veidošanās procesu. Zināmā veidā te sastopas septiņgadīgā un divpadsmitgadīgā iekšējās uztveres. Un tomēr: kāda atšķirība! Arī pirmklasnieks, kurš pilnīgi iegrimis skolotāja balsī to apaudzē ar savu fantāziju, uztver plūstošās ainas kā no avota, kas izplūst viņa iekšienē, tāpat kā sestklasnieks gaismas avota būtību aptver savā iekšienē, kuras izpausmes kļūst redzamas krāsās.

Kā pats no sevis jaunākais skolēns ienirst šajā imaginatīvajā dzīvē, kas viņam izdodas ļoti ātri, ja vien var ieklausīties skolotāja balss mierā. Vecākajam skolēnam lai iedziļinātos vajag vairākas dienas, pirms viņš tāpat var imaginatīvi aptvert kādu dienas pasaules iespaidu.

Mēs varam norises galvas jomā septiņgadīgajam un divpadsmitgadīgajam bērnam apkopot sekojoši:

Pirmklasnieks Gulošais galvas gars vijas imaginatīvajā un mostoties atrod pareizo sapratni par dienas pasauli.

Sestklasnieks Nomodā esošais galvas gars ielaužas dienas pasaulē un atrod imaginatīvo paša dvēseles gulošajās daļās.

Rumpja daļa

Pēc tam kad esam atraduši skaidras atšķirības galvas un locekļu sistēmās, papētīsim, vai arī rumpī parādās šādas izmaiņas.

Uzkrītoši ir, ka pirmklasnieki, kad sēž blakus sestklasniekiem, nemaz nav tik daudz mazāki, kā tas ir, kad viņi stāv blakus. Tātad pastāv ievērojama atšķirība starp sēdaugumu un stāvaugumu šajās abās vecuma grupās.

Rumpja formai mazākajiem ir vairāk cilindrvēidīga uzbūve ar bērnišķīgi-omulīgu vēderiņu. Sestklasniecēm skaidri iezīmējas viduklis, kurš dažreiz vēl tiek sajozts kā lapsenei. Pirmspubertātei pieder ar neliela aptaukošanās. Zēniem vairāk ir pamanāms stiprāks iedalījums, parādās kaulveidīgais, kamēr abu dzimumu mazajiem pārsvarā ir mīkstums.

Ritmiskā sistēma, kam ar sirdi un plaušām vieta ir krūškurvī, dvēseliski rod savu izpausmi jūtu dzīvē. Mazajiem dominē elpošana, tas ir, viņu elpošana ir viegla un ātra, pie kam izpaliek visas plaušu telpas caurelpošana. Lielākajiem skolēniem, galvenokārt zēniem, no sāniem ir redzams, ka plaušu tilpums tiek caurelpots stiprāk. Elpas vilcieni ir kļuvuši dziļāki un relatīvi lēnāki.

Arī pulsa vērtības ir nobīdījušās: mazajiem attiecībā pret viņu vieglo elpošanu ir relatīvi lēns pulss.³⁵ Šī uz elpošanas pusi nobīdītā attiecība starp pulsu un elpošanu parādās arī dvēseliskajā: mazos viegli ar pārāk daudziem iespaidiem, kurus viņi bieži nav spējīgi atvairīt, pārvar apkārtējais, caur kuru viņi arī ir saistīti ar gaisu. Taču, kamēr pa vaigiem vēl rit asaras, viņi spēj jau atkal smieties, un tieši no tā ir redzams, cik ļoti mazo bērnu jūtu dzīve ir atkarīga no ārējiem iespaidiem.

Divpadsmitgadīgajiem attiecībā pret elpošanu, kas ir kļuvusi lēnāka, pulss ir ātrāks. Vecākos skolēnos no iekšienes var nomākt spēcīgas jūtas, uznestas augšā no vielmaiņas jomas uz asins viļņiem, tāpat kā septiņgadīgos viegli var pārvarēt iespaidi no ārpasauls.

Tā mēs redzam, kā pirmklasnieks savā jūtu dzīvē simpātijas pamatnoskaņojumā vēl pilnīgi ir ieausts savā apkārtnē, kurai būtiskajā viņš vēl neliek pretī nekādas savas jūtas. Divpadsmitgadīgais, pamatojoties uz sajūtām, kas kāpj augšā no viņa ķermeņa un kam iesākumā nav nekāda sakara ar ārpasauli, var nonākt aizsargāšanās nostājā pret ārējo. Bet antipātija, iesākumā saistīta ar ķermeni, ir svarīgs dvēseles spēks eksaktajai priekšstatu veidošanai, kas saņem savu īsto atbalstu sākoties dabaszinātniskajiem mācību priekšmetiem. Pretējais pārdzīvošanas veids pirmklasniekam, respektīvi, sestklasniekam šeit noslēgumā tiks parādīts ar divām situācijām.

Piemērs ar miesu saistītai antipātijai

Sestās klases bērni ir devušies starpbrīdī. Tikai viena skolniece ir palikusi sēžam savā vietā, atbalstījusi galvu uz abām dūrēm, acis aizvērusi. Bez kāda ārēja iemesla viņu ir pārņēmis

stiprs uzbudinājums, varētu domāt, ka sirds viņai lec pa muti ārā. Taču tad seko dziļa nopūta. Viņa nobungo pāris reižu ar dūrēm pa galdu, pieceļas un iet uz durvīm. "Kas noticis?" viņai tiek līdzjūtīgi pavaicāts. "Nekas," viņa ļoti brīvi atbild, "nē, patiešām nekas," pasmejas un aiziet starpbrīdī.

Šāds atgadījums praktiski nav sastopams zemākajās klasēs, toties var viegli atgadīties pirmspubertātes laikā. Antipātijas spēki kāpj augšā no ķermeņa, un bērns, kaut gan varbūt tikai uz īsu laiku, pilnīgi nošķiras no savas apkārtnes. Nevis ār pasaule, bet gan iekšējā pasaule, kas var būt pamatā visam iespējamam, kas kā traucējoši faktori var pacelties no ķermeņa, bieži nosaka jūtu dzīvi. Vairumā gadījumu bērni nav spējīgi aprunāties par to, kas ir cēlonis viņu noskaņojumam. Arī septiņgadīgais bērns neapzinās, kas nosaka viņa izturēšanās veidu. To tālejoši ietekmē atdarināšanas spējas, kas iedarbojas uz miesu, no ārpuses.

Piemērs, kā bērns caur simpātiju tiek ietekmēts no ārienes

Pirmajā klasē kāda meitene ir lietojusi rupjus, pretīgus vārdus. Skolotājs vīlies saka: "Ir noticis kaut kas slikts. Droši vien jūs to nedzirdējāt, bet viens bērns ir pateicis ļoti neglītus vārdus." - "Es to zinu!" kā vienā mutē sauc tuvumā sēdošie klasesbiedri. Kāds puika, kurš šos lamuvārdus labprāt gribētu pateikt, dzīvi paceļ roku. Varbūt skolnieks varētu atkārtot pateikto, šķiet skolotājam, viņš to nespējot. Puika pieceļas. Paskatoties uz savu noskumušo skolotāju, tagad arī pavērsts pilnīgi sevī, viņš nočukst: "Es arī nevaru tos pateikt."

Kopsavilkums

Būtiskos novērojumus uzrakstīsim un sakārtosim šādā shēmā.

	<i>Pirmklasnieks</i>	<i>Sestklasnieks</i>
Galva	liela imaginācijas guloša	maza priekšstati nomodā
Rumpis	apaļīgs saausts ar apkārtni gulošs	slaidis, mazs iekšējā dzīve sapņojošs
Locekļi	īsi attiecas pret apkārtējo nomodā	gari attiecas pret iekšējo dzīvi guloši

Atšķirības galvas, rumpja un locekļu jomās, ko mēs esam uzrādījuši septiņ- un divpadsmitgadīgajiem, dabiski, tāpat ir atrodamas salīdzinot piecgadīgu ar četrpadsmitgadīgu bērnu. Jo lielāks kļūst atstatums laikā no deviņu-gadu-pagrieziena punkta, jo skaidrāk izceļas arī pretstats.

Bērns devītā gada pagrieziena punktā

"Pārvākšanās uz savu māju"

Septiņgadīgā un divpadsmitgadīgā bērna pretstatījums ir parādījis, ka notiek dziļas pārmaiņas gan dvēseliski-garīgajā, gan arī fiziskajā. Visas trīsdaļīgā cilvēka trīs sistēmas ir metamorfozētas. Varētu sacīt, ka ir notikusi "pārvākšanās uz savu māju".³⁶ Jautājums tagad ir, vai šīs pārvākšanās pamatā ir kāda noteikta likumsakarība.

Rūdolfš Šteiners reiz runāja par upi³⁷, kurā ūdens izsīkst, bet tad atkal izplūst citā vietā. Ar šo dabas parādību viņš salīdzināja dvēseliskās norises cilvēkā. Dvēseliskais var pazust cilvēkā iekšēji, bet vēlāk atkal parādīties pārmainītā formā.

Ja no šī viedokļa apskata septiņgadīgā un divpadsmitgadīgā bērna atšķirības, tad var secināt, ka, piemēram, īpašības pirmklasnieka galvas daļā pazūd, bet atkal parādās divpadsmitgadīgā locekļu daļā. Septiņgadīgajam bērnam ir liela galva un viņš guloši dzīvo pats savas fantāzijas pasaulē; divpadsmitgadīgā garie locekļi kļūst miegaini un ir piekārtoti viņa paša pasaulei. To pašu mēs pārdzīvojam, ja iztēlojamies septiņgadīgā locekļus. Tie ir īsi, tiem ir dzīvīgas attiecības ar apkārtni un tie ir nomodā. Arī šīs īpašības pazūd, bet vēlāk atkal parādās divpadsmitgadīgā galvas jomā. Viņa galva ir relatīvi maza, ar savu nervu-maņu darbību viņš attīsta dzīvīgas attiecības ar apkārtējo pasauli, galvas gars ir nomodā. Beidzot šādu pārkārtošanos mēs atrodam arī ritmiskajā sistēmā. Bērns vairs ne tikai pārdzīvo savu apkārtni (atdarināšana), bet nonāk arī pie saviem pārdzīvojumiem, ko var apzināti likt pretī savai apkārtni.

Kādā veidā notiek šī maiņa? Vai tas neprasa sava veida iekšēju "pārplasticēšanu, pārveidošanu", kur ir jāpiedalās spēkiem no augšas un spēkiem no apakšas? Šis pieņēmums rod apstiprinājumu fenomenos, kurus var nolasīt asinsrites un elpošanas ritmiskajās norisēs.

Kustība no augšas uz leju izpaužas spēcīgākajā un dziļākajā plaušu darbībā caur elpošanu. Šai pārejai - radnieciskai krītošajam ritmam - no apakšas pretī saceļas cita kustība, kāpjošs ritms. Tā nāk no asinīm un, jo vairāk bērns tuvojas pubertātei, arvien vairāk izlaužas no vielmaiņas.³⁸

Abi, pulss un elpošana, ir svarīga izpausmes forma saskaņā ar sevi esošam cilvēkam. Cilvēks ir harmonisks, ja uz vienu elpas vilcienu (ieelpa, izelpa) iznāk četri pulsa sitieni.

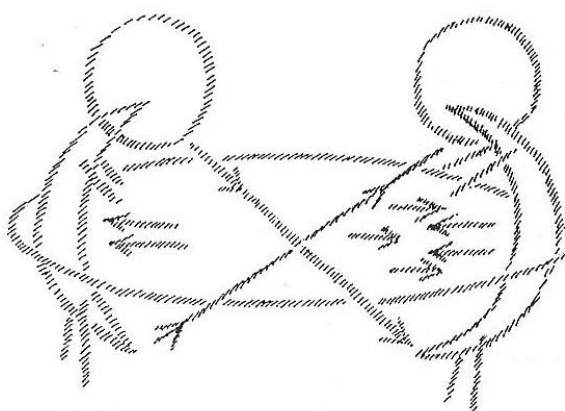
Skolas ārste Hadumoth Rötges norāda uz to, kā ap devīto gadu "sastopas kāpjošā pulsa līkne un krītošā elpošanas līkne"³⁹ un abi spēki izlīdzinās un uz īsu laiku veido attiecību 1 : 4. Tas nozīmē, ka nedominē ne asins, ne elpošanas puse, bet abas ir harmonijā. Šajā cauriešanas mirklī "Es sasaistās ar vielmaiņu". Bērns izjūt sevi šķirtu no pasaules, tai pretīnostatītu, kā Es.

Tāpat "pārceļšanās uz paša māju" tiek impulsēta pa elpošanas ceļiem un asinsvadiem no ritmiskās sistēmas.

"Pārvākšanās" plānu vislabāk var parādīt ar šādu skici, kurā kļūst saskatāmas augšā un lejā kāpjošās kustības. Tam īpaši piemērots ir trīsdaļīgā cilvēka shematiskais attēlojums, ko ir devis Rūdolfs Šteiners.⁴⁰ Ģeometriskās figūras, kas ir skices pamatā - stars, pusmēness, aplis - var ar kustību pārveidot vienu otrā. Aplis, bezgalīgi paplašinoties, var atvērties līdz pusmēnesim un līdz pat staram, bet samazinoties atkal kļūst par apli, veidojot vidējās daļas velvējumu vienreiz no ārpuses, vienreiz no iekšpuses. Tā šī figūra, ja to apskata kustībā, norāda uz pārveidošanos starp locekļiem - rumpi - galvu, respektīvi, galvu - rumpi - locekļiem, kas gan nav novērojama fiziskajā, bet gan garīgi-dvēseliskajā.

Pirmklasnieks

Sestklasnieks

Divi šādi tēli pretī nostādīti var reprezentēt mums septiņgadīgo un divpadsmitgadīgo bērnu. Mēs ar līniju sekojam augšā kāpjošajai kustībai, kas no pirmklasnieka locekļu jomas ved uz sestklasnieka galvas jomu, un ar otru līniju parādām lejāejošo kustību, kura no mazā skolēna galvas jomas noslīd lielākā skolēna locekļu sistēmā. Izmaiņas ritmiskajā sistēmā ir raksturotas ar apli. Septiņgadīgā iespaidi, ko viņš galvenokārt saņem no savas apkārtnes, ir attēloti ar stariem no ārienes, un paša jūtas, ko lielākais skolēns nes pretī pasaulei, ar stariem, kas ir vērsti pretēji no ārienes nākošajiem.

Tieši šīs attīstības krustpunktā atrodas Rūdolfa Šteintera tā apzīmētā "dzīves pāreja" devītajā gadā.

Ja mēs gribam labāk saprast šī krustpunkta jeb pagrieziena punkta devītajā gadā nozīmi, tad vispirms mums ir jājautā pēc apvērsuma galvas un locekļu spēkos jēgas.

Kāda būtu iedarbība uz augošo cilvēku tam, ja viņa galvas gars paliktu gulošs, viņa iespaidi fantāziju pilni, viņa uztveres saistītas caur atdarināšanu ar apkārtējo? Tūdaļ kļūst skaidrs, ka šādā gadījumā apkārtne paliktu noteicoši iedarbīga. Nepastāvētu nekādas iespējas nošķirties no apkārtnes, pārdomāt par to, nemaz neminot to, lai attīstītu sevī domu impulsus. Tātad galvas funkcijās ir jāiekļaujas Es-am. Līdz ar to rodas iespēja brīvi no ārējiem un iekšējiem iespaidiem veidot priekšstatus.

Tālāk mēs varam sev jautāt, kādas tam būtu sekas locekļu-vielmaiņas sistēmai, ja mūsu locekļi saglabātu tikai šo nomoda uztveres raksturu, kāds tas ir mazam bērnam. Šādā gadījumā mums būtu jāatsakās no savas apkārtnes pārveidošanas iespējas, lietojot gribu. Jo bērns savus radošos spēkus taču patur savas paša fantāzijas jomā. Tie tiek izsmelti spēlē, un bērnam nav spēka vērst šo fantāzijas plūsmu uz ārieni - uz objektu - tajā veidā, kā mēs to redzam, piemēram, tēlniekam. Arī mūsu gribas impulsos ir jāvar iesaistīties Es-am.

Līdzīgu mēs atradīsim vidējās sistēmas jomā. Ja pieaugušais dzīvotu apkārtējā tikai ar savām jūtām, tad būtu neaizsargāti pakļauts simpātiju un antipātiju iedarbībai. Viņš zaudētu savu dvēselisko līdzsvaru, kuru viņš sasniedz tieši ar to, ka var izjust pats sevi simpātiju un antipātiju iedarbībā. Viņš ar to atbur tiešo simpātiskā-antipātiskā iedarbību, paceļot to uztveres sfērā. Arī tas ir iespējams tikai ar Es, kas uztveroši tiek veidots jūtu sfērā.

Tā mēs redzam visās trijās jomās, kā apkārtnes iedarbība dominē līdz devītajam gadam. Tad vesels dzīves cikls rod savu noslēgumu izsīkstot atdarināšanas spējām. Jauns impulss kļūst iedarbīgs. Pats kā nepārejoša individualitāte iejaucas ķermenī, to pārveidojot. Tātad Es ienākšana, tai notiekot pārejā, norisinās labila līdzsvara fāzē. Ar to ir saistītas īpašās devītā-gada-pārejas grūtības, un tās var būt svarīgs pamats, ka parastajās skolās šajā vecumā sākas remocijas.

Šo norisi var salīdzināt ar piedzimšanu. Jo tāpat kā bērns fiziski atbrīvojas no mātes miesām piedzimstot, tāpat tagad viņš dvēseliski atbrīvojas no savas apkārtnes, kurā viņš ir dzīvojis, to atdarinot. Un savukārt tam, kas tur piedzimst, atkal ir vajadzīga audzinātāju aizsardzība un mīlestība.

Kā bērns pārdzīvo šo pāreju? Viņa skatiens ir nedaudz skumīgs, gaita ir smagāka nekā agrāk, bērns ir kļuvis ļoti jūtīgs. Viņš pamana, ka agrāk tik ierastā apkārtne ir kļuvusi sveša. Viņam gribas laiku pa laikam pilnīgi atkāpties sevī. Viņam šķiet mīklaini, ka viņš pēkšņi ir šķirts no pasaules, ka tēvs, māte un draugi ir ārpus viņa loka. Viņš ilgojas tikt atpakaļ, ilgojas pēc sapratnes, pēc mīlestības. Bet kaut kas mīklains, noslēpumains ir nostājies pa vidu un to nepieļauj.

Šajā vientulībā bērnam sarosās vismaigākās sajūtas, un nekam nevajadzētu viņam tajā traucēt, nekādai ziņkārei, ne steigai. Šajā vientulībā viņš atrod pats sevi, sajūt, ka nes sevī Es un ka, no šī Es izejot, viņš dosies dzīvē.

Ir ļoti svarīgi, ar kādu noskaņojumu pieaugušie pavada bērnu cauri šai grūtajai dzīves fāzei. Bailīga apkārtne, modernā resignācija vai lielpilsētu virspusējība ārkārtīgi apgrūtina šo procesu. Bet, ja apkārtne notiek daudz priecīga, un bērns redz, kā pieaugušie noturas liktenīgi smagās situācijās, tad uz viņu pārlec Es atzīšanas dzirkstele. Šādiem apstākļiem var būt ietekme uz visu vēlāko dzīvi. Te bieži izšķiras, vai bērns attīstās par Es-stipru vai Es-vāju personību.⁴¹

Kā palīdz mācību plāns

Norādījumiem, ko Rūdolfs Šteiners ir devis valdorfskolas mācību plānā trešajai klasei, ir uzdevums palīdzēt bērnam izveidot ietvaru sava Es uzņemšanai. Tāds, piemēram, ir mājas celšanas cikls. Tiek uzslietas sienas, pārklāts jumts, ārējā pasaule tiek nošķirta. Šajā darbībā bērns izjūt savas iekšējās telpas veidošanos, un šī telpa izjūta ir tā, ko bērns meklē. Viņš atrod

ceļu pats uz sevi. Šajā vecumā bērns iepazīstas arī ar zemnieka darbu. Viņš ar zemi un sēj. Tajā viņš kā tēlā pārdzīvo: "Kā atplaukst dīglis, tāpat atplaukst arī mans Es, kas ir iedēstīts manā dvēselē."

Valodas mācībā, kas valdorfskolā tiek pieņemta īpašā veidā, bērns pamazām ar dzejoļiem mācās, kā viņš ar savu Es var ieslidēt skaņas, lai no tām, valodas dīgliem, uzburtu ainas. Ja tas izdodas, tad bērns piedzīvo, kā viņš pilnīgi pats no sevis rada izteiksmi valodā. (Stāstāmās vielas nozīme ir atainota nodaļā "Mīlie vecāki".)

Muzikālajā bērns līdz devītajam gadam dzīvo galvenokārt pentatonikā, kurā nav ne pamattona, ne pustoņa. Tagad viņš tiek ievadīts lielajā un mazajā tercā. Viņš priecīgi izjūt mažora un minora veidīgajā iziešanu un ieiešanu kā sava Es kustību.⁴²

Tā kā bērnam deviņos gados sākas elpošanas nobriešana, tad elpošanas izveidošanai ļoti piemērota ir soprāna blokflauta. Tikai kad elpošanas nobriešana apmēram divpadsmit gados ir noslēgusies, var izvēlēties citus pūšamos instrumentus, kas prasa dziļu un ilgu elpu, kā tas ir šķērsflautai, obojai, klarnetei vai fagotam. Ja deviņu gadu vecumā ir ieteicama blokflauta, tad divpadsmit gados ieteicami ir stīgu instrumenti, ar kuriem bērns var ļoti būtiski padziļināt savas spējas. Locekļu lempīgums var tikt pārvarēts mācoties vadīt lociņu pār stīgām. Abiem krīzes punktiem ap devīto un divpadsmito gadu mūzika vispār ir īpaši piemērota terapija.

Palīdzība, kas ir Rūdolfa Šteīnera mācību plānā devītā gada krīzei, neaprobežojas tikai ar mācībām trešajā klasē. Drīzāk parādās, ka mācību plāns un metodika seko apvēršanās likumam cauri visām klasēm no pirmās līdz sestajai. Ķermenisko attīstību pavada dvēseliski-garīgā attīstība. Detalizēts attēlojums šeit būtu pārāk plašs, bet lielos vilcienos, pārskatot pirmās un sestās klases mācību plānu kopumā, apvēršanās princips ir labi pamanāms.

Pretstatā valdošajai metodei, pēc kuras jau pirmklasniekam vēl gulošā galva tiek kā "pa trekteri" pielīta pilna ar noteiktajiem uzdevumiem, valdorfskolā mācās nevis galva, bet gan locekļi: kājas, rokas, plaukstas, pirksti. Skaitļu rindas tiek izlēkātas, izsoļotas, izplaukšķinātas vai arī izteiktas ar jautrām pirkstu spēlēm. Par rēķināšanu parūpējas pirksti. Tie mācās arī adīt, pie kam šī prasme netiek paredzēta tikai meiteņu rokām. Īpaša loma ir eiritmijai, caur kuru bērns iekustas lielajā skaņu valstībā. Tas, piemēram, var būt vilnis ar W, vai kļūt par avotu ar plūstošo L.

Kas rodas no šīm darbībām, ko mazie bērni tik labprāt dara, sestajā klasē? Kas rodas no tā, ko reiz ir uztvērušas un apjēgušas rokas? Sestajā klasē sākas dabaszinātņu mācības. Bērns mācās izdarīt novērojumus un pārdomāt tos. Tur domāšanai ir jābūt modrai un stiprai, ja grib nonākt līdz uz-tveršanai, priekš-statīšanai vai ap-jēgšanai. Tās darbības, kas tagad tiek izdarītas nervu-maņu jomā, iesākumā tika vingrinātas locekļos: tveršana, nostādīšana, ņemšana. No nervu-maņu pola tagad tiek prasīts tas, ko vispirms reiz ir iemācījušies locekļi.

Mēs tagad esam sekojuši ceļam no mazā bērna nomodā esošajiem locekļiem uz lielāko skolēnu nomodā esošo galvu. Līdzīgi mēs varam darīt ar mazo sapņojošajām galviņām, kas ir saistītas ar vecāko skolēnu sapņojošajiem, gulošajiem locekļiem.

Gulošajam galvas garam tiek iečukstētas pasakas, kas satur lielu gudrību, kā pamošanās sapnis.

Bērnam rodas iekšējās bildes, tiek rosināta viņa fantāzijas pasaule, tā kļūst krāsaina, plaša un dziļa. Ko bērns ir uzņēmis šajā veidā kā mākslinieciskus iespaidus, tas šķiet pazūdam kā tādā iekšējā bezdibenī. Bet kas no tā rodas, kad bērnam ir divpadsmit gadi? Ko bērns ir uzņēmis sapņojoši, šķietami pasīvi, tas tagad aktīvi izpaužas ārēji. Tas sasniedz locekļu jomu. Locekļi ir gribas orgāni, ar kuriem cilvēks pārveidojoši iedarbojas uz savu apkārtni.

Sestklasnieks tagad var smelties no šī mākslinieciskā krājuma, kas ir izveidojies klausoties un stāstot pasakas. Šīs iekšējās bildes tagad kļūst par veidojošu spēku visā tajā, ko divpadsmitgadīgais dara ar rokām. Mācību plāns tajā dod viņam daudzveidīgas iespējas: gan darbmācībā, gan dārkopībā, gan vingrošanā un eiritmijā īpašā veidā tiek uzrunāti veidošanas un formēšanas spēki locekļos. Tos tagad ir jānodarbina, lai neietu zudumā tā sēkla, ko reiz ir uzņēmis gulošais galvas gars kā mošanās sapni.

Vajadzētu domāt par šo pārvērtību attīstībā, kad šodien daudzviet dzirdama žēlošanās, ka skolas bērnu radošie spēki esot izsīkuši. Ja mazā bērna galvai fantāzijas pilnu pasaku bilžu vietā tiek piedāvāti tikai intelektuāli priekšstatu saturi, tad viņam radošie spēki tiek nolaupīti. No otras puses bērnam tiek liegta patiesā pamošanās, ja mazam bērnam ar klusi sēdēšanu un gariem braucieniem automašīnā piespiež locekļus turēt mierā.

Arī vidējā jomā mēs varam izsekot, kā mazais bērns atraisās no sajūtām, kas viņu pilnībā bija saistījušas ar apkārtni, un tagad nonāk pie iespaidiem, kas ir ne tikai subjektīvi, bet kuriem ir arī objektīvs izziņas raksturs. To vislabāk var parādīt ar kādu Rūdolda Šteintera paša dotu piemēru.

Torquaijā viņš angļu skolotājiem izstāstīja "Stāstu par vijolītēm"⁴³, par vijolīti, kam bija bail no lielajām, zilajām debesīm, ka tās viņai reiz sitīšot, kā to bija iestāstījis ļaunais suns. Bet kādu citu dienu jēriņš bija viņu nomierinājis: "Debesis ir tik daudzreiz zilākas nekā tu, būdama tik maza un zila, jo tām ir daudz vairāk mīlestības, nekā tev tik mazai var būt." Tad mazā vijolīte jutās pasargāta no lielās debesu vijolītes.

Kā pārmainās septiņgadīgā vai astoņgadīgā bērna sajūtas, kad viņš ir palicis divpadsmit vai trīspadsmit gadu vecs un tad domā par šādu vienkāršu stāstu saturu?

Bērns var domāšanā aptvert kopsakarības: "Paskat, šī lielā debesu vijolīte, vijolišu-dievs, ir pavisam zila, visā plašumā. Ja tu tagad iedomājies izgrieztu mazu gabaliņu, tad tā ir mazā vijolīte. Tā Dievs vispār ir tik liels kā pasaules okeāns. Tava dvēsele ir piliens no Dieva. Bet tāpat kā jūras ūdens, kad tas izveido vienu pilienu, paliek tas pats ūdens kā lielajā jūrā, tāpat tava dvēsele ir tas pats, kas ir lielais Dievs, bet tikai mazs pilieniņš." Šis piemērs īpaši skaisti parāda, kā mācībās nedrīkst būt nekā sastinguša, kā bērnam nekad nedrīkst uzspiest gatavi izštancētus priekšstatus, kas nekad nav spējīgi mainīties, bet gan kā ir jā māca tā, kas viss paliek dzīvīgs un līdz ar to var augt reizē ar bērnu, arī cauri apvērsumam devītajā gadā.

Traucējumi domāšanā, jušanā un gribā

Šodienas dzīves apstākļos pavisam reti ir bērni, kas pārvar deviņu-gadu pāreju bez zaudējumiem. Parasti bērni žēlojas par vienu no sekojošajiem simptomiem: galvas vai vēdera sāpes, reiboņi, sirdsklauves un elpošanas problēmas.

Rūdolfš Šteiners uzsvērti norāda uz šīm grūtībām. Ja nerūpējas par veselīgu cilvēka attīstību, "tad no slimu darošajām lietām paliek dispozīcija uz visām iespējamām slimībām uz visu dzīvi". Tālāk: "Starp blakusparādībām tam, kas tad - teiksim - visspīdošākajā veidā izpaužas mazasinībā, ir visādi simptomi: sagurums, miegainība, grūtības iemigšanā un grūtības pamosties." Ar norādījumu, ka vairumam bērnu parādās šie simptomi - "laikā pēc zobu maiņas līdz dzimumbriedumam un ar kulmināciju starp devīto un desmito gadu" - Rūdolfš Šteiners deva norādes, kā ārsts var palīdzēt ar medikamentiem. "Īstenībā šīs lietas ir jāņem vērā katram cilvēkam, ja nu vienīgi viņš nav no robustajām zemnieku asinīm."⁴⁴ Jo, ja šie ķermeniskie simptomi, kas izpaužas grūtībās galvas polā, ritmiskajā sistēmā un vielmaiņas sistēmā netiek pareizi pamanīti un ņemti vērā pedagogijā, tad vēlākajā dzīvē no tiem var attīstīties traucējumi domāšanas, jušanas un gribas jomā.⁴⁵

Pasaka "Sniegbaltīte" mums brīnumainā bildē parāda, kā ar intelektu, kurš ir personificēts ļaunās ķēniņienes tēlā, tiek saindētas šīs cilvēka trīs sistēmas. Tā sagrozīti varētu teikt: "Spogulīt, spogulīt, saki man, kas ir skaistākā (tas ir, pirmā klasē) visā zemē?" Tie ir "sekmības spaidi", kas spiež uz elpošanu; tas ir atzīmju spiedienu, kas kā saindēta ķemme ved pie traucējumiem nervu jomā; un tā ir atstāšana uz otru gadu parastajās skolās, kas kā saindēts ābols baro mazvērtības kompleksu, kas visas dzīves ilgumā paralizējoši iedarbojas uz gribu.⁴⁶

Pedagoģijai, kura iedziļinās bērna attīstībā, ir nepieciešams vecāku atbalsts. Visi bezdvēseliskie iespaidi, pirmām kārtām tie, kas nāk no tehnikas, šajā apvērsuma fāzē iedarbojas īpaši kaitīgi. Vai mums patiešām vienmēr ir skaidra televizora, radio, magnetofona un garu autobraucieni iedarbība uz bērnu? Pārmērīga mājas darbu uzdošana var nelabvēlīgi ietekmēt ne tikai galvas jomu, bet arī gremošanu, kuru tāpat skar pārkārtošanās. Ir svarīgi, lai šajā

apvērsuma laikā uzdevumi tiktu reducēti; bez tam ir jāpievērš uzmanību tam, lai bērns saņemtu tādu ēdienu, ko patiešām var sagremot. Ir aplami spiest bērnu ēst, turpretī ir ieteicami viņam, sadalīti nelielās porcijās visas dienas garumā, dot to, ko viņš var viegli sagremot. Traucējumi ritmiskajā sistēmā kā reiboņi, sirdsklauves un elpošanas nospiešana norāda uz to, ka bērnam šajā vecumā ir nepieciešams īpaši daudz mīlestības, lai iejustos sevī. Bieži viņš nāk ar kādu iemeslu, ka ar kaut ko netiekot galā, bet patiesībā meklē "sirsnīgo, dvēseles sildīto vārdu".

Pieaugušo uzdevumu apgrūtina tas, ka bērni šajā laika posmā savus audzinātājus redz ļoti kritiski. Ar sava veida gaišredzību viņi uztausta katru vājību. Tāpēc audzinātājam ir jātiecas pēc tā, lai stātos apzinātās attiecībās ar tiem spēkiem, kas ved cilvēku pāri paša personības gara šaurajām robežām.⁴⁷

Es inkarnēšanās

Kas tie ir par impulsiem, kas īpašā veidā palīdz bērnam viņa grūtajā situācijā? Caur ko viņš iemanto spēku, ar kuru var atkal no jauna attīstīties vienotā veidā? Mēs gribam te norādīt uz trīs motīviem, kas var izrietēt no bērna reliģiskajiem pārdzīvojumiem, īpaši, ja mēs bērnu atbilstošā veidā pavadām savās domās un jūtās.

Līdz ar nošķiršanos no pasaules bērns pārdzīvo savu Es-jomu, bet tajā snauž viena vēl dziļāka pieredze: sajūta par savas patības nepārejošo dabu. Ar stāstiem no Bībeles pasaules radīšanas ainām šis bērna izjūtas tiek apstiprinātas, ka Dievs ir radījis cilvēku. Ja bērns apdomā šo dievišķo izcelsmi, tad Zemes Es-ā var uzliesmot dievišķais.

Uz kāda romāņu kapitēļa ir attēlots motīvs no pasaules radīšanas. Dievs Tēvs iepūš cilvēkam dzīvo dvesmu. Elpai, kas plūst no Dieva mutes, ir kāta un lapu veidols, kas kustas Ādama virzienā. Ziedu daļa jau ir cilvēkā, sakņu daļa vēl pie Dieva. Apgrieztā veidā šis augs iegrimst cilvēkā. Tēlaini priekšstats par cilvēkā augošu augu, kas dzen saknes, lapas un zied ir nodots no seniem laikiem. Domāts ir uzskats par augu, ko cilvēks nes sevī, bet kurš neaug stāvus kā dabā, bet gan kā veidojums, kas aug no augšas uz apakšu. Šis augs veido savu cieta sakņu daļu galvas kaulainumā, kur cilvēks sakņojas domu dzīvē, attīsta lapas, ar kurām tas elpo, plaušu daļā un norāda ar ziediem un sēklotni uz leju.⁴⁸ Uzskats par šo apgriezto augu kļūst saprotams uz devītā gada dzīvības spēku apvēršanās fona. Bērns, kurš gan nevar par to izveidot nekādas domas, bet pārdzīvo neapzināti, ka kaut kas iegremdējas viņa dzīvē, kas skar visu viņa individuālo esamību.

Nereti bērni šajā vecumā jautā vecākiem, vai viņi patiešām esot viņa māte un tēvs. Šis jautājums ir saistīts ar to, ka bērns spēcīgi pārdzīvo sevi kā individuālu būtņi, kas ir ienākusi pasaulē ne tikai caur iedzimtību.⁴⁹ Aiz bērna uzdotā jautājuma slēpjas pavisam cits jautājums. Tas ir jautājums par viņa garīgo izcelsmi, un bērns nemeklē atbildi ārējā, bet gan reliģijas jomā. Kā šīs domas tēlainā veidā var tikt izskaidrotas bērnam, ir attēlots tālāk stāstā par "Stipro kociņu".

Cits motīvs, kas var labi sagatavot bērnu deviņu-gadu pārejai, ir leģendā par Kristoforus. Oforus, milzis, grib ar savu spēku kalpot augstākajam. Vispirms viņš kalpo kādam varenam ķēniņam, bet tas baidās no nelabā, tad viņš kalpo nelabajam, kurš tomēr bēg no krusta. Sekojot kāda vientuļnieka padomam, Oforus nes cilvēkus pāri upei, lai kalpotu Kristum caur tuvākā mīlestību. Reiz naktī viņš nes kādu bērnu, kura milzīgais svars nospiež viņu zem ūdens. Tas ir Kristusbērns, kas nokristī viņu Kristus-Oforus vārdā. Savu nūju, ar kuru viņš ir gājis pāri ūdenim, ir jāiestāda zemē. Nūja ir saplaukusī lapās un ziedos, kad nākamajā rītā cilvēki atrod Kristoforus savā būdā mirušu.⁵⁰

Šī leģenda satur kādu ārkārtēju motīvu. Tā parāda dzīvības spēku, ko attēlo saplaukusī nūja, kas darbojas vēl pāri nāvei. Šī bilde norāda uz to, ka Kristoforus ir atradis ceļu pie Kristus caur nāvi. Šāda leģenda - tā pieder pie otrās klases stāstāmās vielas - var astoņgadīgo bērnu ļoti labi sagatavot deviņu-gadu pārejai.

Devītajā dzīves gadā bērns sava Es pārdzīvojumā tiek ar savu nemirstīgo būtības kodolu. Tagad viņš ir spējīgs apjēgt cilvēka mirstību. Šajā vecumā viņš bieži pirmo reizi apzināti ierauga kādu līķi. Abas, nemirstība un mirstība, var dzīvot bērnam, taču vēl viņš nav spējīgs atšķirt vienu no otras šīs atšķirīgās jomas. Bet tas ir ārkārtīgi nozīmīgi visai turpmākajai dzīvei, ja bērns, piemēram, noklausoties Kristoforus leģendu, var pārdzīvot, ka arī nāvē atmirdz dzīvais.

Kāds cits dzīves motīvs kļūst saprotams, ja apdomā Rūdolda Šteinera norādījumu, ka māksla līdz devītajam gadam kalpo bērnam, bet ka pēc tam bērnam vajadzētu kļūt mākslas kalpotājam. Šis apvērsums satur sevī radošo spēku atbrīvošanos, kas pirms tam neapzināti ir darbojušies ķermeņa veidošanā un no šā brīža lēnām un pamazām ir lietojami Es-veidīgi. Ir uzrunāts radošais kodols cilvēkā, kurš caur mākslu var atklāt vielā garīgo. Tādēļ mākslinieciskajam elementam valdorfpedagoģijā ir centrāla nozīme.

Tie nu ir šie trīs motīvi, ko bērns var uzņemt šajā vecumā: dievišķā izcelšanās, nāvē atmirdzošais dzīvais un mākslas joma. Šie trīs motīvi var kļūt par trīs impulsiem, kas krīzē bez dzimtenes palikušo bērnu var sasaistīt ar Tēvu, Dēlu un garīgo pasauli. Tas viss norisinās bērna dvēseles gulošajos reģionos. Bet vēlākajā dzīvē individualitāte var šos trīs impulsus, kas ir tikuši iedēstīti ap devīto gadu, arvien vairāk uzņemt savā apziņā.

Skolas ārsta viedoklis

9./10. dzīves gada pavērsiena punkts izpaužas arī ķermeniskos simptomos. Šajā vecumā sirds savu asins uztveršanas spēju - tā saucamo pulsa tilpumu - palielina lēcienvēidīgi.⁵⁵ Tātad tas orgāns, kurš ieņem centrālu vietu pārējo orgānu vidū, kāpina savu jaudu tieši tajā laikā, kad centrālā būtība bērnam - viņa Es - iet cauri izšķirīgam attīstības pavērsienam. Bet kam šim pavērsiena punktam ir krīzes raksturs, tas atklājas kādā citā vieliskā norisē - cukura līmenī asinīs.

Es-izjūtas miesiskais pamats ir cukura saturā asinīs, ko ietekmē ārēja cukura pievadīšana. Mēs visi zinām, ka zināmus vājuma stāvokļus, kas nelabvēlīgi ietekmē pašsajūtu, var pārvarēt tā, ka uzēd gabaliņu cukura, kādu saldu augli vai kādu citu saldumu. (Pats par sevi saprotams, ka pārmērīgs cukura patēriņš arī var iedarboties nelabvēlīgi.)

Cukura līmenis bērnības laikā nemitīgi aug atbilstoši arvien stiprākajai bērna Es inkarnācijai. Šī kāpjošā līkne tieši 9 gados uzrāda pārejošu kritumu.⁵⁶ Tur mums ir materiālais pretstats maigajam Es-pārdzīvojumam, kas prasa pieaugušo un viņu audzinošo pasākumu atbalstu. Vājums, vientulība un pamestība, ko piedzīvo deviņgadīgais bērns, ar cukura līmeņa pa laikam pazemināšanos šādi izpaužas arī vieliskā norisē.

Tā saucamās 'skolas slimības' kaites, kas var parādīties visu otro septiņgadi, kulminē ap devīto dzīves gadu. Bērni žēlojas par galvas vai vēdera sāpēm, nelabumu, vemšanu, sirdsklauvēm, elpošanas traucējumiem ("vilkšana" elpojot), reiboņiem, vājumu. Reizēm parādās arī īslaicīgi paaugstināta temperatūra. Māte iebilst pret bērna slikto izskatu, bālumu, ēnām zem acīm. Viņa ziņo par ēstgribas zudumu, nervozitāti, sagurumu un miega traucējumiem. Skolotājs pamana, ka bērns ātri nogurst un zaudē koncentrēšanās spējas. Šīs sūdzības tiek sakopotas arī kā "periodiskais sindroms", jo tām ir svārstīgs raksturs un tās nomaina viena otru. Nekad visi simptomi neparādās vienlaicīgi. Tas pats bērns, kuru iesākumā mocīja galvas sāpes, pēc kāda laiciņa varbūt sūdzas par vēdera sāpēm. Slimības izpausmes bieži ļoti ātri pāriet. Gadās, ka ārsts tiek izsaukts pie bērna ar paaugstinātu temperatūru, kam iesākumā nevar neko atrast. Un kad viņš tad nākamajā dienā grib apjautāties par bērnu, tad var gadīties, ka tas jau atkal ir skolā.

Par spīti simptomu nepatstāvībai vietā ir piesardzība. Vēdera simptomi reiz var būt arī apendicīta ("aklās zarnas iekaisums") zīme, it īpaši tādēļ, ka apendicīta parādīšanās maksimums ir tieši otrajā septiņgadē. Aiz tā var slēpties arī citas nopietnākas slimības (kuņģa iekaisums,

čūla, Krona slimība), tā ka it īpaši pie vēdera sāpēm nevajadzētu pārāk ilgi gaidīt, pirms vērsties pie ārsta.

Pats par sevi skolas vecums ir veselīgākais vecums cilvēka dzīvē vispār. Raksturīgās skolas slimības izpausmes gandrīz vienmēr nosaka ārējas izpausmes. Tās var izraisīt, piemēram, traucējumi ģimenes situācijā vai arī nepiemērota slodze skolā. Ļoti bieži aiz tā slēpjas maņu kairinājumu pārmērība, galvenokārt ceļā uz skolu (satiksme, veikalu reklāmas, gaismas reklāmas), bet arī televīzija, kino, radio. Daudzos gadījumos tajā piedalās uzturs, parasti drīzāk tā pārmērība, nevis trūkums. Ēšanai ir jābūt regulārai, lai to netraucētu patvaļīga ēšana starp ēdienreizēm; pēc iespējas jāizvairās no mākslīgiem aromātiem un krāsvielām.

Īstenais pamats, kāpēc skolas bērns reaģē uz tamlīdzīgu ārēju slodzi, kas zināmā mērā taču skar mūs visus ("stress"), attēlotajā veidā, zinātniski nav izskaidrots. Tāpēc arī nav zināma specifiska ārstēšana skolas slimībai. Bet pamatoti pieņem, ka visām šīm izpausmēm, lai cik dažādas tās nebūtu, pamatā ir kopējs cēlonis. Šis kopējais cēlonis ir skolas bērna labilajā situācijā, kas ap šo devītā gada kritisko laiku piedzīvo īpašu kāpinājumu.

Kā bērnam šajā laikā ir vajadzīgs pieaugušo un viņu audzinošo pasākumu atbalsts, tā šis atbalsts var tikt sniegts arī substanciālā formā kā medikamenti. Rūdolfs Šteiners ir uzdevis dzelzi dažādās modifikācijās veselības traucējumu ārstēšanai skolas vecumā. Vēdera sāpēm ir ieteikta ogļskābā dzelzs, sāļskābā dzelzs sirds un asinsrites traucējumiem, auguskābā dzelzs elpošanas kaitēm, un tīrā dzelzs ir iedarbīgs līdzeklis skolas galvassāpēm. Ar šādu ārstēšanu ar dzelzi seko dabas norisei, jo jau līdz ar dabisko attīstību bērns ar katru gadu saņem lielāku dzelzs devu. Dzelzs saturs asinīs pieaug nemitīgi līdz pubertātei. Bērnam "no robustām zemnieku asinīm", kurš aug viņam pilnīgi atbilstošos attīstības apstākļos - kas gan šodien pat zemnieku bērniem vairs gandrīz nav sastopams - pietiek ar dzelzi no dabas. Bet daudzos gadījumos ir vajadzīga papildus dzelzs pievadīšana, kas ir izrādījies palīdzoši dažādām skolas slimības formām. Dzelzs vadībā bērna Es droši izstrādājas cauri devītā gada kritiskajai fāzei.

Dr, med. Walter Holtzapfel

Pielikums

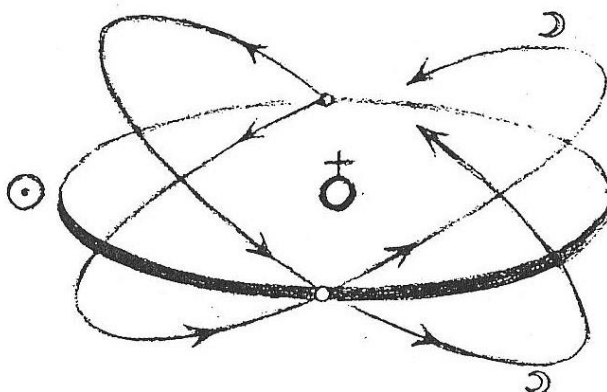
Stiprais kociņš

Reiz bija kāds saules stars, kurš uzspīdēja kādam rožsarkanam ziedam un kļuva tur par sēkliņu. Sēkliņu vējš aiznesa augstu debesīs un tā lidoja pāri kādai dziļai aizai. Aizā bija tumši, akmeņaini un auksti. Tad sēkliņa ļoti baidījās, ka varētu iekrist aizā, tikai vējš aizpūta to tālāk, un tā lidoja pāri ezeram. Ezers bija zils un plašs, un zils, un sēkliņa ļoti baidījās, ka iekritīs ezerā, bet vējš aizpūta to tālāk, un tā lidoja tieši virsū lielai ugunij, kur zemnieki dedzināja salmus. Tur tā virpuļoja apkārt dūmos un palika karsti, un neko vairs nevarēja redzēt. Tā atkal ļoti baiļojās un šķita, ka tur jāiet bojā. Beidzot vējš to nolaida zemē mežā, kur tā iemiga.

Kad tā atkal pamodās, tā jau bija kļuvusi par skaistu, jaunu lapegli. Tai bija stipras saknes, tā ka vējš vairs nevarēja neko padarīt, un zarus tā izpleta saulē, tā ka saņēma no tās daudz spēka. Galu galā arī šim kokam izplauka mazi, rožsarkani ziedi, tā ka saules stari nāca pie tiem un nobrieda sēklas. Tad tā atcerējās, ka pati reiz bija bijusi saules stars un tad sēkla, un kā ļoti baidījās no dziļās aizas, lielā ezera un uguns. Tagad, kad tai bija tik stipras saknes, baiļu vairs nebija. Tā tagad arī jau bija liela un prātīga, un tai bija atausis, ka zeme ir Dieva miesa, ūdens ir Dieva asinis, vējš ir Dieva elpa un ka arī viņu pašu kā mazu saules staru bija sūtījis Dievs. Un tā viņa zināja, ka viss notiek pēc Dieva gribas un nevarēja notikt nekas ļauns, ja Dievs to negribēja. Tā koks auga un kļuva liels un stiprs, un neviena vētra nevarēja tam neko padarīt.

Puse Mēness mezgla

Šeit apskatītā "dzīves pāreja" ir iesaistīta kādā lielā kosmiskā kopsakarībā. Tā ir to spēku atspoguļojums, kurus mēs varam izsekot Saules un Mēness kustībā. Jo tieši tāpat, kā bērna attīstībā starp septīto un divpadsmito gadu ir pamanāms apvērsums, kas sākas devītajā dzīves gadā, tāpat arī Mēness apgriež savu orbītu pēc puses Mēness mezgla - tas ir deviņi un viena trešdaļa gada. Astronomiskais apvērsums - skatoties ģeocentriski - zīmējumā izskatās sekojoši:

Mēness orbīta šķēļ ekliptiku bultiņu virzienā. Mēness orbītas slīpums pret Saules orbītu ir 5° . Zīmējumā skaidrības labad šis leņķis ir izvēlēts lielāks.

Mēness orbīta šķēļ Saules ekliptiku paceļoties un nolaižoties. Deviņu un vienas trešdaļas gadu laikā Mēness orbīta ir novirzījusies tiktāl, ka iestājas pretējās kustības sākotnējām: kur bija augšupejošā orbīta, tagad ir lejupejošā; tāpat arī pretējā mezgla vietā: lejupejošo Mēness mezglu krusto augšākāpjošais Mēness.

Ja audzināšanai ir uzdevums turpināt augšanas procesus dvēseliski-garīgajā, tad tai ir jāzina likumi, kas darbojas ķermeņa augšanā, un jāiedziļinās tajos. Šo likumu pirmtēlus var atminēt no zvaigžņu raksta, kā mēs to šajā gadījumā mēģinājām parādīt pusei Mēness mezgla kopskatā ar devīta gada pavērsiena punktu. Pedagoģija no šāda viedokļa kļūst par mākslu, kas apietas ar spēkiem un drīkst līdzdarboties to tālākveidošanā, kas izved tālu pāri šaurajai personības gara jomai.

Apvērsums zobu maiņā

Ja mēs apskatām zobu maiņu, tad apvēršanās likumu devītajā dzīves gadā atrodam īstenotu arī zobu veidošanās gaitā.

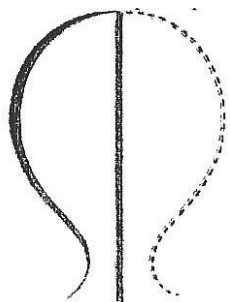
Tā mēs varam teikt, ka apvēršanās kosmiskais tēls, kā mēs to redzējam Mēness kustībā ar tā orbītas krustošanos pusē Mēness mezgla pēc deviņiem un vienas trešdaļas gadiem, atspoguļojas ne tikai vispārējā cilvēka miesiskajā organizācijā, bet arī tās ietvaros vēlreiz zobu veidošanās procesā. Un lai palīdzoši atbalstītu šo zobu veidošanās fizioloģisko procesu, Rūdolfš Šteiners formu zīmēšanā ir devis kādu ļoti izšķirīgu palīdzību. Ja formu zīmēšana tiek piekopta precīzā saskaņā ar zobu veidošanos, tad tā stipriņoši iedarbojas uz miesu veidojošajiem spēkiem cilvēkā.

Sekojošā zobu shēma dod pārskatu, kādā secībā izlaužas otrie zobi (arābu cipari = paliekošie zobi, romiešu skaitļi = piena zobi).

6 Jahre	6	V	IV	III	II	I	I	II	III	IV	V	6				
	6	V	IV	III	II	I	I	II	III	IV	V	6				
7 Jahre	6	V	IV	III	II	1	1	II	III	IV	V	6				
	6	V	IV	III	II	1	1	II	III	IV	V	6				
8 Jahre	6	V	IV	III	2	1	1	2	III	IV	V	6				
	6	V	IV	III	2	1	1	2	III	IV	V	6				
9 Jahre	6	V	4	III	2	1	1	2	III	4	V	6				
	6	V	IV	3	2	1	1	2	3	IV	V	6				
10 Jahre	6	V	4	3	2	1	1	2	3	4	V	6				
	6	V	4	3	2	1	1	2	3	4	V	6				
11 Jahre	6	5	4	3	2	1	1	2	3	4	5	6				
	6	5	4	3	2	1	1	2	3	4	5	6				
ab 12. Jahr	7	6	5	4	3	2	1	1	2	3	4	5	6	7		
	7	6	5	4	3	2	1	1	2	3	4	5	6	7		
ab 13. Jahr	8	7	6	5	4	3	2	1	1	2	3	4	5	6	7	8
	8	7	6	5	4	3	2	1	1	2	3	4	5	6	7	8

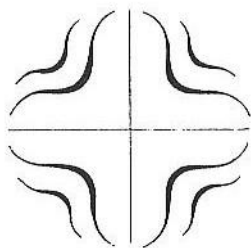
Ar vienu konkrētu piemēru mēs varam redzēt, kā formu zīmēšanas priekšmetā var tikt likti lietā tie plasticējošie spēki, kas ir darbīgi zobu maiņā.⁵⁴

Pirmā klase: sestie izveidojas sešos gados, pirmie tiek nomainīti pirmajā klasē (7 gadīgi). Kustība no malām uz vidu kā princips ir pamatā arī simetrijas formai:

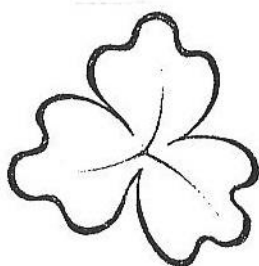
6 V IV III II 1 1 II III IV V 6
6 V IV III II 1 1 II III IV V 6

Otrā klase: Pastāv pilnīga skaitļu harmonija no augšas uz apakšu, pa labi un pa kreisi, paliekošie zobi un piena zobi. Izveidojas krusta simetrija (iesākumā bez stingrām attiecībām pret vidu):

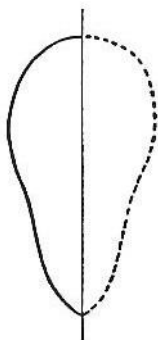
6 V IV III 2 1 1 2 III IV V 6
6 V IV III 2 1 1 2 III IV V 6

Trešā klase: Tīrā simetrija ir lauza. Tagad ir iespējamās formas, kas tiek brīvā veidā veidotas attiecībā pret vidu, bet vairs neseko sastingušai simetrijai. Šajā vecumā arī var sākt ar saistīto rakstu.

6 V 4 III 2 1 1 2 III 4 V 6
6 V IV 3 2 1 1 2 3 IV V 6

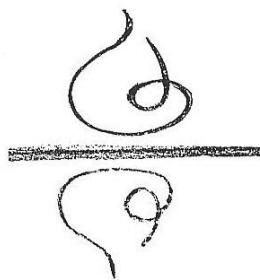
Rūdolfa Šteinera izteikumi par formu zīmēšanu pirmajās trīs klasēs.

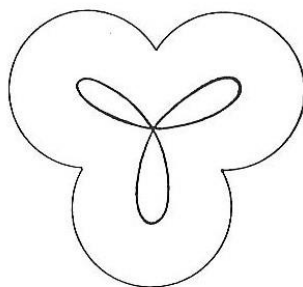
"Šajā ziņā var iesākt jau ar vismazākajiem bērniem. Piemēram: uzzīmē uz tāfeles kādu figūru (zilu), tad pievelk bērniem šādu līniju (oranža) un tad piezīmē viņiem gabaliņu simetriskās, un tad mēģina panākt, lai bērni to apskatītu kā kaut ko nepabeigtu, kā kaut ko, ko vēl ir jāpabeidz līdz gatavībai. Tad mēģina ar visiem iespējamiem līdzekļiem panākt, lai bērns pats no sevis izveidotu papildinājumu. Šādā veidā bērnu ievēd šajā iekšējā aktīvā tieksmē pabeigt negatavas lietas, līdz ar to vispār izveidot pareizu īstenības priekšstatu. Skolotājam tam vajag izdomas spējas, bet ir jau vispār labi, ja skolotājam tās ir: kustīga, elastīga, atjautīga domāšana, tas ir tas, kas ir vajadzīgs skolotājam."⁵²

"Tad no šādām lietām var pāriet pie tā, lai izsauktu bērniem priekšstatu par to, kā kaut kas atspoguļojas. Ja te ir ūdens virsma, te ir kāds priekšmets, izsauc bērniem priekšstatu un parāda

viņam, kā tas atspoguļojas. - Šādā veidā bērnu var pamazām ievadīt harmonijās, kas arī valda pasaulē."⁵³

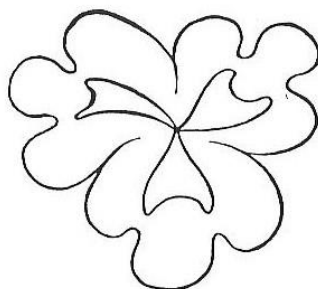

"Kad skolotājs ar atjautīgu, kustīgu domāšanu kādu laiku ir darījis šādus vingrinājumus, tad jāpāriet pie citiem. Viņš uzzīmē bērniem, piemēram, šādu figūru un mēģina izsaukt bērniem iekšēju, telpisku priekšstatu par šo figūru.

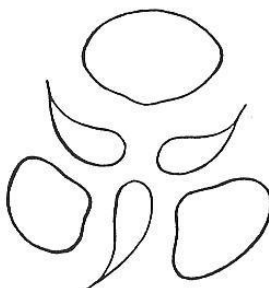
iekšā oranžā, ārējais zilā krāsā

Un tad jāmēģina atrast pāreju, zīmējot oranžo figūru tā, ka bērns, ja variē ārējo, atklāj kā iekšējo figūru arī izveidot atbilstošu ārējai figūrai.

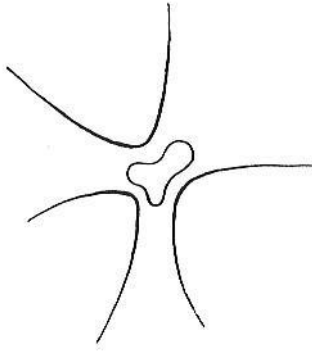

iekšā zilā, ārā oranžā krāsā

Te (pirmajā shēmā) līnija vienkārši ir pagriezta; te tā ir dabūjusi izliekumu. Tagad mēģina bērnam izskaidrot: ja viņš tagad veido iekšējo figūru, tad, lai rastos iekšēja simetrija, tajā vietā, kur ārpusē ir izliekums, iekšpusē ir jāliek ieliekums, tā lai te (tāpat kā pirmajā shēmā) vienkāršai līnijai atbilstu vienkārša līnija, te izliekumam atbilstu ieliekums. - Vai mēģina sekojošo:

Mēģina bērnam uzzīmēt priekšā šo figūru (iekšējo) un tad klāt atbilstošu ārējo līniju tā, lai rastos figūru harmonija. Un tad mēģina no šīs figūras atrast pāreju uz to, lai šīm ārējām figūrām neļautu saplūst kopā, bet gan liktu iet prom vienai no otras, tā ka tās aizskrien nenoteiktajā.

Tagad bērns gūst priekšstatu, ka viens punkts grib aizbēgt prom un ar līniju ir jāskrien pakaļ, ka tomēr vispār nevar to panākt, ka šis punkts ir aizlidojis; un tad viņš iegūst priekšstatu, ka atbilstošajai figūrai arī ir jāpiekārtojas atbilstošā veidā, ka tai, tāpēc ka tas aizskrēja prom, tagad ir jāformē šo īpašo ieliekumu, un tamlīdzīgi. Es te varu izskaidrot tikai principiālo. Īsi, šādā veidā iegūst iespēju, ka bērns apgūst arī asimetriskas simetrijas. Un līdz ar to augšanas laikā ēteriskais jeb veidojošo spēku ķermenis sagatavojas tam, lai miega laikā nemitīgi lidotu tālāk, bet šajās svārstībās padarītu pilnīgāku nomodā veikto. Tad cilvēks, bērns no rīta pamostas iekšēji kustīgā un organiski kustīgā veidojošo spēku un līdz ar to arī fiziskajā ķermenī. Tas ienes cilvēkā milzīgu dzīvīgumu."

Piezīmes un literatūra

- ¹ Rudolf Steiner, Die pädagogische Praxis vom Gesichtspunkte geisteswissenschaftlicher Menschenerkenntnis. Vortrag vom 19.4.1923. GA 306, 2. Aufl. Dornach 1975.
- ² GA 310, 20.7.1924.
- ³ Eins und Alles, Gedichte, ausgewählt von Heinz Ritter. Mellinger Verlag, Stuttgart, 1961.
- ⁴ GA 301, 11.5.1920.
- ⁵ GA 303, 1.1.1922.
- ⁶ 104. psalms
- ⁷ Skat. iepriekšējo piez.
- ⁸ Abu vecāku apmeklējumu saturs ir brīvs tēlojums par būtisko deviņu gadu pārejā. Kaut kāda līdzība ar dzīvojošām personām var būt tikai tīra sagādīšanās.
- ⁹ GA 301, 3.5.1920
- ¹⁰ GA 311, 13.8.1924: "Patiesība ir tāda - dabiski, ka tas viss ir aproksimatīvi, tuvināti - ka bērns šajā vecumā tuvojas iemīļotajam skolotājam vai skolotājai ar kādām problēmām. Visbiežāk bērns pat neizpauž to, kas īstenībā nospiež viņa dvēseli, bet gan kaut ko citu. Bet tad ir jāzina, ka tas nāk no dvēseles visiešķējākiem pamatiem. Un tad ir jāatrod pareizo atbildi, pareizo izturēšanos. No tā ir ārkārtīgi daudz kas atkarīgs visai attiecīgā cilvēka dzīvei."
- ¹¹ Skat. Senās tautas Ziemsvētku lugas. - Oberuferer Spiele. Dornach 1981.
- ¹² Šos desmit, respektīvi vienpadsmit jautājumus ir uzrakstījusi meitene, kura nav gājusi Rūdolfa-Šteinera skolā. Psalmi nāk no kādas trešās klases darbiem Rūdolfa-Šteinera skolā Birsekā. Klases skolotājs Urs Švanders ļāva bērniem pēc stāstiem par psalmus sacerējušo ķēniņu Dāvidu arī pašiem uzrakstīt psalmus.
- ¹³ Hans Müller-Wiedemann, Mitte der Kindheit. Stuttgart 1980.
- ¹² GA 313, 14.4. 1921.
- ¹⁴ GA 301, 22.4. 1920.
- ¹⁵ Mateja evaņģēlijs, 18,20.
- ¹⁶ Christian Morgenstern, Wir fanden einen Pfad, Gedichte. Sämtliche Dichtungen I, Bd. 11. Zbinden Verlag, Basel 1977, S. 20.
- ¹⁷ Walter Johannes Stein, Weltgeschichte im Lichte des Heiligen Gral. Das neunte Jahrhundert. Mellinger Verlag, Stuttgart 1966, S. XI.
- ¹⁸ Heinrich Schliemann, Selbstbiographie, herausgegeben von Sophie Schliemann, Brockhaus, Wiesbaden 1955, S.20.
- ¹⁹ Hans Carossa, Eine Kindheit. Insel Verlag, Leipzig (o.J.), S. 143 ff.
- ²⁰ GA 182, 16.10.1918
- ²¹ Oskar Kokoschka, Mein Leben. Verlag F. Bruckmann, München 1972, S.38.
- ²² Bruno Walter, Thema und Variationen. Erinnerungen und Gedanken, Zürich 1973, S.31.
- ²³ Dante Alighieri, Das neue Leben, tulkojis K. Federn, 1897.
- ²⁴ GA 28, S.18 ff.
- ²⁵ Heinz Müller, Von den heilenden Kraft des Wortes und der Rhythmen. VFG, Stuttgart 1977.
- ²⁶ Heinz Müller, Spuren auf dem Weg. Mellinger Verlag, Stuttgart 1976.
- ²⁷ GA 232, 2.12.1923.
- ²⁸ Skat. 25. piezīmi.
- ²⁹ Skat. 25. piezīmi.
- ²⁹ Skat. 25. piezīmi.
- ³⁰ GA 307, 9.8.1923.
- ³¹ GA 310, 20.7.1924.
- ³² Markus Adolf Schaffner, Wie Schulkinder reifen. Zbinden Verlag, Basel 1949, S.45 ff.
- ³³ Friedrich Husemann/Otto Wolff, Das Bild des Menschen als Grundlage der Heilkunst. VFG, Stuttgart 1974.
- ³⁴ Caroline von Heydebrand. Brīvās valdorfskolas mācību plāns. VFG, Stuttgart 1978.
- ³⁵ GA 306, 17.4.1923.
- ³⁶ Ļoti trāpīgais izteiciens "pārvākšanās uz savu māju" tika aizgūts no H. Matthiolius (skat. 33. piez.)
- ³⁷ To ir stāstījusi Gerda Langen.
- ³⁸ GA 302a, 16.9.1920 un GA 306, 19.4. 1923.
- ³⁹ Hadumoth Rötges, Was geschieht im neunten Lebensjahr - geistig - seelisch und körperlich? Erziehungskunst, Jg. XVI, Heft 3, März 1952.
- ⁴⁰ GA 294, 28.8. 1919, Audzināšanas māksla - Metodika un didaktika.
- ⁴¹ GA 303, 1.1.1922, GA 311, 13.8.1924.
- ⁴² Skat. 34. un 35. piez.
- ⁴³ GA 311, 15.8.1924. Audzināšanas māksla, balstīta cilvēka būtības sapratnē.
- ⁴⁴ Skat. 12. piez.
- ⁴⁵ Walter Holtzapfel, Die Schulkrankheit, VFG, Stuttgart 1974.
- ⁴⁶ Šo salīdzinājumu ir izstrādājis Olafs Koobs: Droge und Suchtentstehung. Bad Liebenzell 1981, S.9ff.
- ⁴⁷ GA 293, 21.8.1919. Vispārējā cilvēkmācība.

⁴⁸ GA 312, 25.3.1920.

⁴⁹ GA 9, Teozofija, S. 71ff.

⁵⁰ Jakob Streit, Ich will dein Bruder sein, VFG, Stuttgart 1980., leģendu krājums.

⁵² GA 307, 14.8.1923.

⁵³ GA 311, 15.8.1924.

⁵⁴ Hans Rudolf Niederhäuser, Formenzeichnen. 7. Aufl. Basel 1983.

⁵⁵ Brock, Biolog. Daten für den Kinderarzt, Bd.I, S.382, Berlin 1954.

⁵⁶ Brock, Biolog. Daten für den Kinderarzt, Bd.II, S.122, Berlin 1954.

⁵⁴ Hans Rudolf Niederhäuser, Formenzeichnen. 7. Aufl. Basel 1983.